

13 maja 2024 r., Warszawa

Szanowna Pani Ministra Edukacji Barbara Nowacka,
Szanowna Pani Ministra Zdrowia Izabela Leszczyna,
Szanowny Pani Minister Sportu i Turystyki Sławomir Nitras,

W imieniu [Green REV Institute](https://www.greenrev.org), organizacji działającej na rzecz sprawiedliwego systemu żywnościowego, praw zwierząt i praw człowieka, inicjatora koalicji 108 organizacji społeczeństwa obywatelskiego [Future Food 4 Climate](https://www.futurefood4climate.org) serdecznie dziękujemy za możliwość przedstawienia rekomendacji w ramach prac nad nowym przedmiotem szkolnym pn. edukacja zdrowotna. Bardzo doceniamy działania podejmowane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Zdrowia oraz Ministerstwo Sportu i Turystyki na rzecz zdrowia człowieka, w tym w zakresie zdrowego odżywiania.

Spis Treści

1. Wprowadzenie	4
2. Cele edukacji zdrowotnej	6
3. Organizacja Narodów Zjednoczonych o edukacji zdrowotnej	8
4. Kluczowe wyzwania we współczesnym systemie edukacji w kontekście zdrowia w obszarze żywności	12
5. Najważniejsze zagadnienia w ramach edukacji zdrowotnej - temat żywność	25
5.a Zdrowie osób uczniowskich	25
Stan obecny	25
Podsumowanie	26
5.b Zdrowie osób dorosłych	27
Stan obecny	27
Nowotwory	29
Otyłość i niedobory żywieniowe	30
Cukrzyca	31
Podsumowanie	32
5. c Bezpieczeństwo Żywności	32
Stan obecny	32
Antybiotykooporność	33
Podsumowanie	34
5.d Prawo do życia w czystym środowisku - wpływ produktów zwierzęcych na zdrowie i jakość życia	35
Stan obecny	35
Jakość życia osób mieszkających w sąsiedztwie ferm wielkotowarowych	35
Podsumowanie	37

5.e Wpływ systemu żywności zwierzęcej na planetę	38
Stan obecny	38
Emisje gazów cieplarnianych	38
Nieefektywny system żywnościowy	39
Bioróżnorodność	39
Zasoby wodne	40
Wzrost populacji zwierząt hodowlanych	40
Podsumowanie	41
5.f Bezpieczeństwo żywnościowe	41
Stan obecny	41
Koszty produkcji zwierzęcej	42
Podsumowanie	42
5.g Spójność edukacji zdrowotnej z otoczeniem, w którym przebywają osoby uczniowskie w kontekście placówek edukacyjnych oraz pomocy żywnościowej	43
Stan obecny	43
Otoczenie żywnościowe	43
Oznakowanie	43
Roślinna Szkoła	44
Program "Owoce, Warzywa i Mleko w Szkole"	46
Ubóstwo w Polsce	47
Pomoc żywnościowa	48
Podsumowanie	48
6. Dobre praktyki w edukacji zdrowotnej	49
6.a Przykłady ze świata	49
6.b Wykorzystanie programów takich jak Educated Choices Program	50

6.c. Dokumenty i reportaże dla zdrowia	51
7. Podsumowanie i zakończenie	53
Podziękowania	54

1. Wprowadzenie

Edukacja zdrowotna jest kluczowa dla podniesienia jakości życia w Polsce, wspierania i promowania świadomych wyborów żywnościowych, edukacji dla zrównoważonego systemu żywnościowego. Jest to niezbędna inwestycja w przyszłe pokolenia, system ochrony zdrowia oraz świadomych konsumentów i konsumentki. W dłuższej perspektywie edukacja zdrowotna przyczyni się do redukcji kosztów związanych z opieką zdrowotną i skuteczni działania na rzecz przeciwdziałania występowaniu chorób przewlekłych. Poprawia również produktywność i jakość życia ogółu społeczeństwa oraz jakość i implementację polityk klimatycznych.

Polskie placówki edukacyjne powinny podejmować szeroko zakrojone działania edukacyjne, skoncentrowane na wpływie żywności na jakość życia dzieci i dorosłych w Polsce, ale także na kondycję klimatu i bioróżnorodności. Szkoły powinny skutecznie pracować nad rozwojem zdrowych nawyków żywieniowych już od najwcześniejszych lat edukacji. Jest to inwestycja w przyszłość, która przyczyni się do wykształcenia bardziej świadomego społeczeństwa. Niewątpliwie konieczne jest wprowadzenie edukacji zdrowotnej w połączeniu ze zmianami systemowymi w funkcjonowaniu placówek.

Wspólnie z Posłanką do Parlamentu Europejskiego dr. Sylwią Spurek w marcu 2024 roku przesłałyśmy do Państwa [list](#) w zakresie edukacji klimatycznej, który wskazywał na: ***“Zmiany klimatyczne mają wpływ na zdrowie ludzkie poprzez zwiększenie ryzyka wystąpienia chorób zakaźnych, zwiększenie występowania ekstremalnych temperatur, a także wpływając na jakość powietrza i dostęp do czystej wody.”***

W ramach naszego stanowiska chcemy poruszyć kwestię edukacji dot. żywności, zarówno w kontekście konsumenckim, zdrowotnym jak również w kontekście wpływu sektora żywności na klimat i środowisko naturalne.

W marcu 2024 roku Green REV Institute wraz z partnerami i stroną ekspercką skierował apel do Ministry Zdrowia, Izabeli Leszczyny o niezwłoczne rozpoczęcia prac dot. nowelizacji Rozporządzenia i zapewnienia dostępności w pełni roślinnych opcji żywieniowych w placówkach oświatowych w Polsce¹². W odpowiedzi Ministerstwo wskazało”(...) *celem rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 26 lipca 2016 r. w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach, jest wzmocnienie ochrony zdrowia dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym, poprzez ograniczenie dostępu na terenie przedszkoli i szkół do środków spożywczych zawierających znaczne ilości składników niezalecanych dla ich rozwoju, tj. cukru, tłuszczu oraz soli.*”³.

W kwietniu 2024 roku Rzecznik Praw Obywatelskich prof. Marcin Wiącek skierował wystąpienie generalne do Ministry Zdrowia Izabeli Leszczyny ws. dostępności do roślinnych posiłków w szpitalach, ale również w innych zakładach żywienia zbiorowego typu zamkniętego, w tym w szeroko rozumianych placówkach edukacyjnych⁴: *“Obok kwestii związanych z kształtowaniem zdrowych nawyków żywieniowych, znaczenia w tym przypadku nabierają również inne. Nie powinno ulegać wątpliwości, że wśród młodszego pokolenia następują zmiany światopoglądowe i coraz większa rzesza uczniów wybiera różnego rodzaju diety bezmięsne. Z przekazywanych mi sygnałów ze strony organizacji pozarządowych wynika jednak, że uczniowie ci napotykają na problemy w korzystaniu z pełnowartościowych*

¹ <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160001154>

²

<https://roslinnaszkola.pl/wp-content/uploads/2024/03/Pani-Izabela-Leszczyna-Ministra-Zdrowia-apel-strony-eksperekciej-i-spoecznej.pdf>

³ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2024/03/odp-DZP-ZPN.6110.32.2024.pdf>

⁴

https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2024/04/Do_MZ_zbiorowe_zywienie_wymogi_3_04_2024.pdf

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska

KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

posiłków bezmięsnych w placówkach edukacyjnych. Wynikać ma to w szczególności z tego, że posiłki bezmięsne dostępne być mają w formie eliminacji niektórych elementów posiłków, bez zastąpienia ich alternatywą.”

W ramach rekomendacji Green REV Institute odniesiemy się do najważniejszych celów edukacji zdrowotnej w kontekście żywności, tematów, które muszą być przedmiotem zajęć w ramach podstawy programowej, dobrych praktyk i rekomendacji organizacji międzynarodowych w ramach edukacji zdrowotnej.

2. Cele edukacji zdrowotnej

Do celów edukacji zdrowotnej powinny należeć:

1. Promocja zdrowego stylu życia: podstawą edukacji zdrowotnej powinno być kompleksowe nauczanie i zrozumienie przez osoby uczniowskie znaczenia zdrowia oraz czynników na nie wpływających. Celem edukacji zdrowotnej powinno być nie tylko zwiększenie świadomości na temat zdrowego stylu życia, obejmującego zarówno zdrowie fizyczne, jak i psychiczne, ale także promowanie zdrowego odżywiania jako kluczowego elementu tego procesu.
2. Profilaktyka zdrowotna: przedmiot powinien obejmować naukę o znaczeniu zbilansowanej diety i regularnej aktywności fizycznej w zapobieganiu chorobom przewlekłym, takim jak cukrzyca typu 2, choroby sercowo-naczyniowe, otyłość, czy nowotwory. Istotne jest, aby osoby uczniowskie rozumiały związki między spożywaną żywnością a ich zdrowiem oraz jakością życia, co pozwoli im na rozwijanie odpowiedzialności za własne zdrowie:
 - a. Promocja zdrowego stylu życia, w tym zdrowego odżywiania, oraz działania prewencyjne mające na celu zapobieganie chorobom dietozależnym.
 - b. Implementacja zdrowych zachowań nabytych podczas edukacji zdrowotnej w szkole do innych środowisk.

3. Bezpieczeństwo żywności: podniesienie świadomości na temat bezpiecznej, różnorodnej i pełnowartościowej żywności, ale także zagrożeń wynikających ze stosowania antybiotyków w produkcji zwierzęcej.
4. Prawo do życia w czystym środowisku: analiza wpływu działalności ferm wielkotowarowych na zdrowie i jakość życia osób mieszkających w ich otoczeniu. Podkreślenie skutków, jakie produkcja żywności zwierzęcej ma na stan środowiska naturalnego na naszej planecie.
5. Rozwój umiejętności: edukacja zdrowotna i żywieniowa powinna rozwijać umiejętności praktyczne, takie jak rozumienie oznaczeń na produktach spożywczych, planowanie zrównoważonych i zdrowych posiłków.
6. Rozwój umiejętności związanych z korzystaniem z praw konsumenta, konsumentki, w szczególności prawa do informacji, prawa do bezpieczeństwa.
7. Podniesienie wiedzy na temat znaczenia lokalnych producentów i rolników, rolniczek dla bezpieczeństwa żywności i bezpieczeństwa żywnościowego.
8. Wyposażenie w wiedzę dot. korzyści związanych z przechodzeniem do systemów żywnościowych roślinnych, w kontekście zdrowia publicznego, ale także bezpieczeństwa żywności i żywnościowego.
9. Podnoszenie wiedzy na temat konsekwencji wpływu przemysłowych hodowli oraz sektora hodowlanego na różne aspekty zdrowia, bezpośrednio i pośrednio (np. pandemie, zoonozy, antybiotykooporność).
10. Wsparcie zdrowia psychicznego: zrozumienie wpływu diety na stan zdrowia psychicznego. Propagowanie zdrowych nawyków żywieniowych może korzystnie oddziaływać na emocjonalne i psychiczne aspekty życia.

Edukacja zdrowotna, integrująca szeroko zakrojoną edukację żywieniową, jest fundamentalnym elementem w rozwoju osób uczniowskich oraz całego społeczeństwa. Wpływa nie tylko na jakość i długość życia, ale również na zdrowie publiczne oraz stan środowiska naturalnego.

3. Organizacja Narodów Zjednoczonych o edukacji zdrowotnej

Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO) w ramach wypracowanej Strategii Edukacji dla Zdrowia i Dobrego Samopoczucia wskazuje, że: *“Zmieniona strategia nadal koncentruje się na wieloletnim zaangażowaniu UNESCO we **wzmacnianie powiązań między edukacją a zdrowiem**. Odzwierciedla również rosnące **rozumienie wzajemnych powiązań między edukacją a zdrowiem**, co wymaga bardziej **kompleksowego podejścia do zdrowia w szkole i skoordynowanych działań między sektorami**. Istnieją dobre dowody na to, że **edukacja silnie wpływa na wyniki zdrowotne** (takie jak zachowania zdrowotne i korzystanie z usług profilaktycznych) oraz **determinanty zdrowia** (takie jak konteksty ryzyka). Zdrowie ma równie fundamentalne znaczenie dla edukacji. Istnieje coraz więcej dowodów wskazujących na **wpływ zdrowia na wyniki edukacji**. Zdrowi i szczęśliwi uczniowie i uczennice uczą się lepiej, podczas gdy zły stan zdrowia może mieć szkodliwy wpływ na frekwencję w szkole i wyniki w nauce. Środowisko szkolne ma również istotny wpływ na proces uczenia się. Szkoły promujące zdrowie, które są **bezpieczne i integracyjne dla wszystkich dzieci i młodzieży, są niezbędne do skutecznego uczenia się**.”⁵*

UNESCO w Strategii podkreśla także: *“W globalnej Strategii na Rzecz Zdrowia Kobiet, Dzieci i Młodzieży na lata 2016-2030 Sekretarz Generalny ONZ zaznacza, że "pomagając **osobom nastoletnim w realizacji ich praw do zdrowia, dobrobytu, edukacji oraz pełnego i równego uczestnictwa w życiu społecznym, przygotowujemy te osoby do osiągnięcia pełnego potencjału w dorosłym życiu**". W Strategii zaznaczono również rolę "transformacyjnej edukacji na rzecz pokojowego, zdrowego i zrównoważonego świata", której celem jest "umożliwienie osobom uczniowskim stania się czynnikami zmiany, aby przekształcić nasze społeczeństwa dla dobra wszystkich ludzi i planety oraz aby dorastali jako odpowiedzialni obywatele globalnej*

5

https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?v=2.1.196&id=p:usmarcdef_0000381728&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_eadc055e-956a-4482-82b5-56ace5f096e9%3F%3D381728eng.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000381728/PDF/381728eng.pdf#243.22%20HAE%20Strategy_pages.indd%3A.39700%3A48

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska
KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

społeczności.”. Jest to znaczące w obliczu zmieniającego się świata oraz obecnych wyzwań do których należą kryzys klimatyczny, czy wyzwania zdrowotne.

UNESCO wyznaczyło trzy strategiczne cele do których należą:

1. *“Wspieranie osób uczniowskich przez odporne szkolne systemy opieki zdrowotnej, które promują zdrowie fizyczne i psychiczne oraz dobre samopoczucie”* - priorytet zawiera w sobie: *“Włączenie zdrowia i dobrostanu do polityk, planów, strategii i alokacji zasobów w sektorze edukacji; rozwój i wdrażanie polityki i planów w zakresie zdrowia w szkołach, wspieranie krajowych sektorów edukacji w celu uczynienia każdej szkoły szkołą promującą zdrowie poprzez **podejście obejmujące całą szkołę**, wzmocnienie zdolności sektora edukacji do zapobiegania chorobom niezakaźnym (NCD) poprzez **promowanie zdrowego odżywiania i picia**, aktywności fizycznej i sportu, oraz edukację mającą na celu zapobieganie i przeciwdziałanie szkodliwemu używaniu substancji, Wspieranie bardziej odpornych szkolnych systemów opieki zdrowotnej poprzez **planowanie profilaktyki i gotowości**, które dotyczy chorób zakaźnych i sytuacji kryzysowych związanych ze zdrowiem, Zwiększanie wysiłków na rzecz **promowania zdrowia psychicznego i dobrego samopoczucia** osób uczniowskich, w tym poprzez uczenie się społeczne i emocjonalne oraz strategie i umiejętności samoopieki.*;
2. *Wzmocnienie osób uczniowskich przez dobrej jakości, kompleksową edukację seksualną, która obejmuje HIV, umiejętności życiowe, rodzinę i prawa;*
3. *Osoby uczniowskie będą korzystać z bezpiecznego, integracyjnego środowiska uczenia się, **wolnego od wszelkich form przemocy, zastraszania, stygmatyzacji i dyskryminacji.**”* - priorytet zawiera w sobie: *“**Promowanie różnorodności i integracji oraz eliminowanie stygmatyzacji i dyskryminacji wobec osób uczniowskich i nauczycielskich.**”*

“Ready to learn and thrive: school health and nutrition around the world” autorstwa UNESCO, Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci, Światowy Program Żywnościowy

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska
KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

wskazuje, że: *“Zdrowie i żywienie w szkole ma na celu ochronę i promowanie zdrowia fizycznego i psychicznego, odżywiania, dobrego samopoczucia i rozwoju dzieci i młodzieży w wieku szkolnym oraz szerszej społeczności szkolnej poprzez skoordynowane i kompleksowe strategie, działania i usługi, które są zintegrowane i utrzymywane w ramach systemu edukacji. Podstawowe elementy obejmują 1. Polityki i przepisy, które zapewniają sprzyjające środowisko na poziomie krajowym, regionalnym i szkolnym. 2. Edukacja na rzecz zdrowia i dobrego samopoczucia realizowana poprzez oparte na umiejętnościach programy szkolne i zajęcia pozalekcyjne. 3. Fizyczne i społeczno-emocjonalne środowisko szkolne, które jest bezpieczne, integracyjne i sprzyja zdrowiu, dobremu samopoczuciu i nauce. 4. Szkolne usługi zdrowotne i żywieniowe oraz szkolne programy dożywiania, które zapewniają proste, bezpieczne i skuteczne interwencje zdrowotne oraz zdrowe posiłki szkolne.”⁶*

ONZ wskazuje także na silne połączenie pomiędzy zdrowiem i żywieniem w szkołach oraz realizacją Celów Zrównoważonego Rozwoju (SDGs)⁷:

1. 2 Cel Zrównoważonego Rozwoju: **Zero głodu** - *“Zapobiega wszystkim formom niedożywienia uczniów: niedożywieniu, niedoborom mikroelementów oraz nadwadze i otyłości; Zachęca do zdrowych nawyków żywieniowych poprzez edukację żywieniową i promowanie zdrowego środowiska żywieniowego w szkołach; Stymuluje dywersyfikację i produkcję rolną oraz przyczynia się do kształtowania zrównoważonych systemów żywnościowych.”*;

6

https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?v=2.1.196&id=p::usmarcdef_0000384421&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_98bd93a0-4348-4c30-8c99-d3701bc72108%3F_%3D384421eng.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000384421/PDF/384421eng.pdf#SHN%20Full_c_hap%201.indd%3A.131768%3A885

7

https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?v=2.1.196&id=p::usmarcdef_0000384421&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_98bd93a0-4348-4c30-8c99-d3701bc72108%3F_%3D384421eng.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000384421/PDF/384421eng.pdf#SHN%20Full_c_hap%201.indd%3A.131768%3A885

2. 3 Cel Zrównoważonego Rozwoju: **Dobre zdrowie i jakość życia** - *“Wspiera zdrowy wzrost i rozwój osób uczniowskich; Zwiększa dostęp do podstawowych usług zdrowotnych i żywieniowych oraz opieki, w szczególności dla dzieci z rodzin o niskich dochodach; Poprawa wiedzy na temat zdrowia, postaw i umiejętności w zakresie zdrowego stylu życia.”*;
3. 4 Cel Zrównoważonego Rozwoju: **Dobra jakość edukacji** - *“Pozytywny wpływ na uczestnictwo w zajęciach szkolnych i wyniki w nauce; Tworzy bezpieczne, integracyjne i zdrowe środowiska uczenia się, które zapobiegają i łagodzą ryzyko i podatność na choroby oraz promują dobre samopoczucie; Zwiększa zaangażowanie szkół, rodzin i społeczności.”*;
4. 8 Cel Zrównoważonego Rozwoju: **Wzrost gospodarczy i godna praca** - *“Przyczynia się do rozwoju kapitału ludzkiego dzięki lepszemu dostępowi do edukacji i nauki oraz lepszemu odżywianiu i zdrowiu, co prowadzi do zwiększonej produktywności i wyższych dochodów.”*;
5. 17 Cel Zrównoważonego Rozwoju: **Partnerstwa na rzecz celów** - *“Łączy z definicji wiele sektorów i partnerów wokół wspólnych celów”*.

“Dbanie o zdrowie i dobrostan uczniów w sposób holistyczny, poprzez podejście wielosektorowe, jest jednym z najbardziej transformacyjnych i opłacalnych sposobów poprawy wyników edukacji i uczynienia systemów edukacji bardziej włączającymi i sprawiedliwymi. Wykorzystanie tego potencjału będzie wymagało zmiany w myśleniu o roli szkół, która wykracza poza promowanie wyników akademickich, aby uczynić zdrowie i dobrostan uczniów podstawową misją edukacji, do czego wzywały konsultacje prowadzące do Szczytu Transformacji Edukacji w 2022 r.”

W zaprezentowanych powyżej dokumentach zaznaczona została mocna relacja pomiędzy edukacją a zdrowiem. Jednocześnie ciała ONZ oraz stron partnerskich podkreślają potrzebę kompleksowego podejścia do zdrowia w szkołach i adresowania, jak edukacja wpływa na wyniki zdrowotne i determinanty zdrowia. Jest to niezwykle ważne w obliczu dzisiejszych

wyzwań do których należą m.in. kryzys klimatyczny, czy globalny kryzys zdrowotny. Ważne jest uwzględnienie edukacji, która będzie wspierać zarówno zdrowie fizyczne jak i psychiczne oraz tworzenie inkluzywnych środowisk edukacyjnych. Działania te są jednocześnie spójne z Celami Zrównoważonego Rozwoju.

4. Kluczowe wyzwania we współczesnym systemie edukacji w kontekście zdrowia w obszarze żywności

Jak wskazałyśmy w Rozdziale 1, współczesny system edukacji nie spełnia najważniejszej roli tj. kształtowania i wzmacniania zdrowych nawyków żywnościowych oraz nie realizuje prawa do dostępu do zdrowej, zrównoważonej, sprawiedliwej żywności.

Ankieta⁸ przeprowadzona przez Green REV Institute i Koalicję Future Food 4 Climate w 2022 roku w zakresie dostępności do roślinnych posiłków w szkołach wskazuje, że:

- na diecie wegańskiej jest ponad 10% osób uczących się (10.2%);
- prawie 35% (34.4%) osób nie spożywa mięsa lub je ogranicza;
- 17,3% osób ankietowanych czuje się dyskryminowanych przez swoją dietę w szkole;
- 25,9% osób ankietowanych się nie ma możliwości zakupu obiadu w formie ciepłego posiłku składającego się z zupy i/lub drugiego dania;
- spośród osób mających możliwość zakupu obiadu w formie ciepłego posiłku składającego się z zupy i/lub drugiego dania niewiele ponad połowa ma możliwość zakupu posiłku wegetariańskiego, a jedynie 6,5% posiłku wegańskiego;
- 24,2% badanych nie je żadnego posiłku podczas przebywania w szkole.

8

<https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/05/Podsumowanie-badania-dostepnosc-weganskich-posilkow-w-szkolach.pdf>

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska
KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

W lutym 2024 roku Green REV Institute oraz Koalicja Future Food 4 Climate skierowały list do Rzeczniczki Praw Dziecka ws. działań na rzecz zrównoważonego systemu żywności w szkołach i przedszkolach⁹:

“Dostęp do zrównoważonych, wegańskich posiłków oraz edukacja dot. żywności w kontekście kryzysu klimatycznego, bioróżnorodności, zdrowia publicznego, praw zwierząt i praw człowieka są fundamentem dla kształtowania szkół i przedszkoli, które są akceleratorami społeczeństwa obywatelskiego i demokracji. Szkoły budują przestrzeń dla przygotowania osób uczniowskich do współtworzenia, współkształtowania rzeczywistości i tworzą środowisko, w którym młode osoby uczą się, realizują swoje pasje, zaangażowanie, nabywają kompetencje i wiedzę. Jednocześnie placówki oświatowe muszą stać na straży praw dziecka.

Nasze działania

Dlatego zajmujemy się zmianą systemową w obszarze placówek oświatowych i dążymy do zapewnienia zdrowego, w pełni roślinnego wyżywienia w szkołach:

- 1. Dążymy do zmiany Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 26 lipca 2016 r. w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach¹⁰, ponieważ wyraźnie zapisano w nim, że: “Środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w jednostkach systemu oświaty muszą spełniać odpowiednie wymagania dla danej grupy wiekowej, wynikające z aktualnych norm żywienia dla populacji polskiej. Środki spożywcze, (...), dobiera się w taki sposób, aby: posiłki (śniadanie, obiad, kolacja) zawierały produkty z następujących grup środków*

⁹

<https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2024/02/Rzeczniczka-Praw-Dziecka-Pani-Monika-Horna-Ciesla-k-Green-REV-Institute-x-Future-Food-4-Climate.pdf>

¹⁰ <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160001154>

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska

KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

spożywczych: produkty zbożowe lub ziemniaki, warzywa lub owoce, mleko lub produkty mleczne, mięso, ryby, jaja, orzechy, nasiona roślin strączkowych i inne nasiona oraz tłuszcze; co najmniej raz w tygodniu była podawana porcja ryby.”

Taki zapis w ww. Rozporządzeniu ogranicza dostęp do diety w pełni roślinnej, a także powoduje, że placówki oświatowe nie mają możliwości organizacji dni z posiłkami w pełni roślinnymi. Przygotowałyśmy apel do Ministry Zdrowia, z prośbą o zmianę i aktualizację zapisów ww. Rozporządzenia tak, aby umożliwiała dostęp do w pełni roślinnych posiłków i nie ograniczała działań szkół w dążeniu do transformacji systemu żywności i wspierania przechodzenia do diet roślinnych, zgodnie z ambicjami unijnej strategii Od pola do stołu.

W 2023 r. z inicjatywy Rodziców dla Klimatu, przy współpracy z grupą Senatorek i Senatorów, w szczególności prof. Alicji Chybickiej powstał projekt ustawy: Senacki projekt ustawy o zmianie ustawy o bezpieczeństwie żywności i żywienia, ustawy o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 oraz ustawy – Prawo oświatowe (druk 912) ¹¹, w którym zapronowałyśmy, między innymi:”Żłobek i klub dziecięcy zapewniają przebywającym w nim dzieciom wyżywienie zgodne z wymaganiami dla danej grupy wiekowej wynikającymi z aktualnych norm żywienia dla populacji polskiej, umożliwiając wybór rodzaju diety w zależności od potrzeb zdrowotnych dziecka, a także przewidują raz w tygodniu posiłki wyłącznie roślinne.”, “Szkoła podstawowa, z wyjątkiem szkoły podstawowej dla dorosłych, oraz szkoła artystyczna realizująca kształcenie ogólne w zakresie szkoły podstawowej, zapewnia uczniom jeden gorący posiłek w ciągu dnia, w tym raz w tygodniu jeden gorący posiłek wyłącznie roślinny, umożliwia wybór rodzaju diety w zależności od potrzeb zdrowotnych ucznia i stwarza możliwość spożycia posiłku w czasie pobytu w szkole.”. Obecnie prace nad projektem

11

https://prod-zmp.s3.pl-waw.scw.cloud/uploads/statute/content_file/330/4d_senacki_druk_912.pdf?X-Amz-Expires=600&X-Amz-Date=20240124T092703Z&X-Amz-Algorithm=AWS4-HMAC-SHA256&X-Amz-Credential=SCWNS07DYNDXX7TN9XNZ%2F20240124%2Fpl-waw%2Fs3%2Faws4_request&X-Amz-SignedHeaders=host&X-Amz-Signature=3b985d3a5dc1071461f3d7a58d67bb55c0212ee82ee313c6e6c233b2f9856fd4

ustawy są kontynuowane w ramach Parlamentarnego Zespołu Rodzice dla Klimatu¹² w Sejmie. Projekt w 2023 r. był głośno dyskutowany w mediach, w szczególności ze względu na fakt, że ówczesna Ministra Klimatu i Środowiska w ramach konsultacji publicznych projektu, zwróciła uwagę na konieczność promocji dziczyzny w placówkach oświatowych.¹³ Liczymy, że Sejm X kadencji oraz obecny rząd w sposób rzetelny i w oparciu o wiedzę naukową będą wspierać projekt.

2. W ramach działań na poziomie samorządów lokalnych radni w całej Polsce, we współpracy z Future Food 4 Climate, zwracali się z interpelacjami do władz samorządowych ws. dostępności do wegańskich, roślinnych posiłków oraz ws. konieczności opracowania i wdrożenia lokalnych polityk żywnościowych, które obejmowałyby szerokie działania: przeciwdziałanie marnowaniu żywności, działania na rzecz roślinnych zamówień publicznych, wyżywienie zbiorowe, promocję i edukację w ramach przechodzenia do diet roślinnych. Jedynym miastem w Polsce, które posiada projekt¹⁴ lokalnej polityki żywnościowej (konsultowany w 2022 r.) jest Miasto Stołeczne Warszawa. Prace nad stworzeniem polityk trwają we Wrocławiu oraz w Krakowie. Interpelacje złożyli: radna Miasta Poznania Dorota Bonk - Hammermeister¹⁵, radny Dzielnicy Białoleka Filip Pelc¹⁶, radni Katowic Patryk Białas¹⁷, Magdalena Wieczorek, Tomasz Maśnica, Andrzej Warmuz, radny Gdańska Łukasz Bejm¹⁸, radna Dzielnicy Ochota Sylwia Mróz oraz radna Anita Szymańska¹⁹, radny Suwałk Wojciech Pająk²⁰, radny Krakowa Łukasz Gibala²¹, radna Wrocławia (obecnie Posłanka na Sejm X

¹² <https://www.sejm.gov.pl/sejm10.nsf/agent.xsp?symbol=ZESPOL&Zesp=971>

¹³ <https://oko.press/dieta-roslinna-po-polsku-wiceministra-klimatu-chce-serwowac-w-szkolach-dania-z-dziczyzny>

¹⁴ <https://oko.press/dieta-roslinna-po-polsku-wiceministra-klimatu-chce-serwowac-w-szkolach-dania-z-dziczyzny>

¹⁵ <https://futurefood4climate.eu/stanowiska/interpelacja-poznan-roslinne-posilki/>

¹⁶ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/09/21781pelc.pdf>

¹⁷ <https://futurefood4climate.eu/stanowiska/page/14/>

¹⁸ https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/05/4403581_wniosek.pdf

¹⁹ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/07/1069-Ochota.pdf>

²⁰

https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/12/interpelacja_nr_321_2023_radnego_wojciecha_pajaka_z_dnia_27_wrzesnia_2023_r.pdf

²¹ <https://futurefood4climate.eu/stanowiska/page/14/>

kadencji) Jolanta Niezgodzka²², radna Cieszyna Joanna Wowrzeczka²³, radna Ostródy Agnieszka Karłowicz²⁴, radny Kielc Michał Braun²⁵ (także ws. monitorowania marnowania żywności przez Miasto²⁶), radna Gorzowa Wielkopolskiego Marta Bejnar-Bejnarowicz²⁷, radni Torunia Margareta Skerska-Roman, Bartosz Szymanski²⁸ Wniosek dot. dostępu do wegańskich posiłków był omawiany w ramach Komisji Oświaty i Wychowania w Poznaniu²⁹ (wsparty przez radne Martę Mazurek oraz Hannę Owsianą). W większości przypadków władze samorządów wskazywały na odpowiedzialność i rolę szkół i placówek, jednak działania radnych budowały debatę publiczną i poparcie dla transformacji systemu żywności i działań na poziomie lokalnym. W ramach działań na poziomie lokalnym osoby reprezentujące organizacje partnerskie Future Food 4 Climate występowały z petycjami obywatelskimi do władz lokalnych (złożono ok. 20 petycji³⁰).

- 3. W 2023 r. miałyśmy okazję przedstawić postulaty dot. prawa do roślinnych posiłków Rzecznikowi Praw Obywatelskich, w ramach spotkania z Zastępcą Rzecznika dr. Valerym Vachevem³¹. Kolejne spotkanie z Biurem Rzecznika w tej sprawie odbyło się 20 lutego br. i zostanie poprzedzone przekazaniem do Biura Rzecznika naszego reportażu, który w sposób kompleksowy pokazuje głosy środowiska naukowego, osób aktywistycznych, rodziców, osób eksperckich w obszarze zdrowia, bioróżnorodności oraz osób decyzyjnych dot. prawa do roślinnych posiłków oraz konieczności i korzyści*

²² <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/02/WPP-DSP.0003.1.2023-1.pdf>

²³

<https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/11/Interpelacja-Roslinne-posilki-Radna-Joanna-Wowrzeczka.pdf>

²⁴ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/10/Interpelacja-BOR.0003.53.2022.pdf>

²⁵ <https://futurefood4climate.eu/stanowiska/page/7/>

²⁶ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/03/20230224145723368-1.pdf>

²⁷ https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/11/45374_Interpelacja_nr_119.pdf

²⁸ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/11/Margareta-Skerska-Roman-Bartosz-Szymanski.pdf>

²⁹ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/05/Roslinne-posilki-w-placowkach-oswiatowych-2.pdf>

³⁰ Przykładowa petycja Szczecin: <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/01/petycja-obywatelska-Szczecin.pdf>

³¹ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/spotkanie-zrpo-nasz-rzecznik-srodowisko-klimat>

przechodzenia do diet roślinnych (Katastrofa na talerzu, produkcja Green REV Institute, 2023 r.).

W ramach naszych działań prowadziłyśmy działania edukacyjne w ramach Green Advocacy Academy ³², budowałyśmy debatę w mediach lokalnych i ogólnokrajowych, kontaktowałyśmy się z osobami decyzyjnymi i eksperckimi.

Prawo do roślinnych posiłków a prawa dziecka

Chcemy zwrócić uwagę Pani Rzeczniczki na kluczowe zagadnienia związane z zapewnieniem prawa do wegańskich posiłków w placówkach oświatowych oraz wprowadzeniem działań na rzecz sprawiedliwej transformacji systemu żywnościowego w placówkach.

Prawa osobiste: prawo do wyrażania własnych poglądów, prawo do własnego zdania

Osoby młode coraz częściej wybierają dietę roślinną. Potwierdza to badanie Atlas Mięsa z 2022 r. ³³ : “Młode Polki i młodzi Polacy jedzą coraz mniej mięsa, częściej chcą też ograniczyć jego konsumpcję w przyszłości. Najsilniejszą motywacją do ograniczenia konsumpcji mięsa wśród młodych osób są względy humanitarne oraz klimatyczne.” Według badań NPD Group, 79 proc. populacji Gen Z wybiera bezmięsny dzień w tygodniu, a 65 proc. twierdzi, że chce stosować dietę bardziej roślinną ³⁴. Z badania Future Food 4 Climate (2022) ³⁵ wynika, że: “Ponad 15% (17,3%) badanych osób uczących się czuje się w szkole dyskryminowane z uwagi na swoją dietę.”

W kontekście motywacji osób młodych dla wyboru diety wegańskiej, warto zaznaczyć, że:

- a) *“Ocena się, że w fermach przemysłowych hodowane jest ok. 94% zwierząt tzw. hodowlanych na świecie (zwierzęta lądowe i ryby łącz- nie). Szacuje się też, że na całym świecie hoduje się około 31 mld zwierząt lądowych i 38,8 do 215,9 mld ryb, przy*

³² <https://greenadvocacyacademy.eu/en/>

³³ <https://pl.boell.org/pl/2022/02/14/atlas-miesa-2022>

³⁴ https://www.infor.pl/5701392_mlodzi-ograniczaja-spozywanie-miesa.html

³⁵ <https://futurefood4climate.eu/biblioteka/dostepnosc-weganskich-posilkow-w-szkolach-badanie/>

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska

KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

czym ryby stanowią ok. 78% zwierząt tzw. hodowlanych na całym świecie, kury hodowane na mięso – ok. 12%, a kury hodowane na jajka – ok. 5%, podczas gdy krowy i świnie stanowią tylko ok. 1% ³⁶ “(Biała Księga Sektora Hodowlanego, dr. Sylwia Spurek). W Polsce rocznie zabijamy ponad 1300 000 000 zwierząt tzw. hodowlanych, w większości ptaków: kurczaków. Śledztwa organizacji pozarządowych pokazują okrutną i pełną cierpienia rzeczywistość życia zwierząt tzw. hodowlanych. Prawo do empatii, prawo do wyboru posiłku zgodne z poglądami młodych osób powinno być respektowane i wzmacniane w placówkach oświatowych.

b) wspieranie praw człowieka i praw ludności rdzennej poprzez wybór diety roślinnej. Strajki klimatyczne wsparły budowanie debaty o prawach ludności rdzennej i globalnym wymiarze kryzysu klimatycznego. W Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie udostępniania na rynku unijnym i wywozu z Unii niektórych towarów i produktów związanych z wylesianiem i degradacją lasów oraz uchylecia rozporządzenia (UE) nr 995/2010 ³⁷ Parlament Europejski wskazuje, że:

- Konsumpcja w Unii jest istotnym czynnikiem powodującym wylesianie i degradację lasów w skali globalnej. W ocenie skutków inicjatywy oszacowano, że bez odpowiedniej interwencji regulacyjnej konsumpcja i produkcja w UE sześciu towarów objętych zakresem inicjatywy (drewna, **bydła**, **soi**, oleju palmowego, kakao i kawy) spowoduje do 2030 r. wzrost do około 248 000 hektarów wylesionych obszarów rocznie;*
- Parlament Europejski podkreślił, że postępujący proces wylesiania na świecie jest w znacznym stopniu **związany z rozwojem produkcji rolnej, w szczególności ze względu na przekształcanie lasów w grunty rolne przeznaczone do produkcji szeregu produktów i towarów, na które jest duży popyt;***
- Lasy przynoszą różnorodne korzyści środowisku, gospodarce i społeczeństwu, między innymi dostarczają drewno i inne niedrzewne produkty leśne oraz zapewniają usługi ekosystemowe, które są niezbędne dla ludzkości, ponieważ*

³⁶ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/10/Smrodkrewilzy-SylwiaSpurek.pdf>

³⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0706>

las stanowią siedlisko większości gatunków lądowych będących częścią różnorodność biologiczną na Ziemi. Utrzymują one funkcje ekosystemów, pomagają chronić system klimatyczny, zapewniają czyste powietrze i odgrywają istotną rolę w oczyszczaniu wód i gleb, a także w retencji wody. Ponadto lasy zapewniają utrzymanie i dochód około jednej trzeciej ludności świata, a wylesianie drastycznie ogranicza środki utrzymania osób najbardziej narażonych, w tym społeczności tubylczych i lokalnych.

“W październiku 2023 r. młoda liderka rdzennej społeczności, Beka Saw Munduruku, udała się do siedziby firmy Cargill w USA, aby zaapelować do rodziny Cargill-MacMillan o zaprzestanie niszczenia przyrody (Lakhani, 2023). Cargill jest jedną z największych firm agrobiznesowych na świecie i została uznana za najbardziej szkodliwą firmę na świecie przez organizację Mighty Earth (2019). Ich działalność rozciąga się przez brazylijską Amazonię i Czerrado i doprowadza do wylesienia dużych obszarów przyrody w celu ekspansji hodowli zwierząt. Cargill to czwarta najbogatsza rodzina w Ameryce, z ośmioma miliardami, czyli większą liczbą miliardów niż jakakolwiek inna rodzina na Ziemi (Forbes, 2020). Pomimo rosnącego kryzysu klimatycznego Cargill, odnotował rekordowe przychody za lata 2022 i 2023. Raportowanie emisji przez Cargill jest również zwodnicze. Na przykład firma "deklaruje, że jej oficjalne roczne emisje wynoszą 15 milionów ton. Gdyby uwzględnić emisje wynikające z uprawy roślin paszowych i ich wykorzystania przez zwierzęta gospodarskie, wówczas jej wpływ na klimat, zgodnie z ustaleniami Global Justice Now, wyniósłby około 145 milionów ton” (Levitt, 2015).”³⁸

c) na wpływ rolnictwa zwierzęcego, sektora hodowlanego na klimat wskazuje sama Komisja Europejska. Komisja Europejska w Sprawozdaniu z postępu prac na temat działań w UE w dziedzinie klimatu za 2023 r.³⁹ wskazuje: *“Chociaż poczyniono znaczne postępy, aby zagwarantować, że polityka UE wprowadzi UE na drogę ku gospodarce neutralnej emisyjnie, obawy budzą niedawne tendencje w zakresie emisji*

³⁸ <https://plantbasedtreaty.org/vegandonuteconomics/>

³⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52023DC0653>

w sektorze transportu i **bardzo powolne tempo redukcji emisji w rolnictwie**, a także spadek pochłaniania dwutlenku węgla.” W Sprawozdaniu Komisja Europejska wskazuje także, **“emisje w UE pochodzące z rolnictwa stanowią około jednej dziesiątej całkowitych emisji gazów cieplarnianych, z czego około dwie trzecie pochodzi od zwierząt gospodarskich. “**

- d) w kontekście wpływu produkcji zwierzęcej na środowisko i klimat, chcemy wskazać tylko kilka podstawowych faktów: produkcja zwierzęca odpowiada za 12-17% całkowitych emisji gazów cieplarnianych w Unii Europejskiej; sektor hodowli zwierząt jest odpowiedzialny za 78% utraty bioróżnorodności na lądzie⁴⁰; Gerber i in. (2013) podali, że globalne rolnictwo zwierzęce przyczynia się do około $7,1 \times 10^3$ MMT CO₂-eq emisji gazów cieplarnianych każdego roku, a CH₄ ze zwierząt gospodarskich stanowi około 44% tej całkowitej ilości. Sauniois i in. (2019) podsumowali wyniki odwrotnego modelowania danych obserwacyjnych opartych na satelitach i podali średnią dekadową emisję CH₄ wynoszącą 111 (106-116) MMT rok-1 z globalnej produkcji zwierzęcej w latach 2008-2017. Inwentaryzacja "oddolna" Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) wskazuje, że w tym samym okresie zwierzęta hodowlane przyczyniły się do emisji 103,5-109,9 MMT rok-1 CH₄ na całym świecie (FAO 1997). W Stanach Zjednoczonych emisje CH₄ z rolnictwa zwierzęcego wyniosły 9,5 MMT w 2017 r. (EPA 2020) ⁴¹.

Osoby uczniowskie mają niewątpliwie naukowe podstawy oraz wsparcie środowiska nauka w kontekście przechodzenia do diet roślinnych.

Prawa polityczne lub publiczne: prawo do wyrażania własnych poglądów

Portugalia stała się oficjalnie pierwszym krajem, który wprowadził nakaz oferowania wegańskich, w pełni roślinnych dań w menu. Prawo to zostało uchwalone w 2017 r. i ma obecnie zastosowanie do budynków publicznych, takich jak szkoły, uniwersytety, szpitale i więzienia (tak jak wszędzie indziej, ludzie mają wybór, aby udać się gdzie indziej w celu

⁴⁰ <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/10/11/115004/meta>

⁴¹ <https://cabibio.biomedcentral.com/articles/10.1186/s43170-021-00041-y>

znalezienia odpowiedniego posiłku). Warto zaznaczyć, że organizacje pozarządowe koncentrowały na prawach człowieka. Osoby na diecie roślinnej reprezentują rosnącą grupę demograficzną w Polsce, są poddawani wielu formom dyskryminacji w sposób systemowy.

Dostępność roślinnych opcji żywieniowych w szkołach będzie także stanowiło jeden z przejawów realizacji prawa przewidzianego w art. 48 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z tym przepisem rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania. W piśmiennictwie wskazuje się, że prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem jako najważniejsze prawo rodzicielskie. Prawo do wychowania dziecka jest w praktyce najważniejszym prawem rodzicielskim⁴². Dostęp uczniów w szkole do zdrowych posiłków produkowanych z poszanowaniem środowiska naturalnego uznać należy za spełnienie tego prawa konstytucyjnego.

Prawa socjalne: prawo do godnych warunków życia i odpowiedniego poziomu życia, prawo do opieki zdrowotnej

Zrównoważona dieta roślinna jest w pełni bezpieczna i przynosi wiele korzyści dla zdrowia i jakości życia. Warto podkreślić kilka elementów dotyczących zdrowia i diety.

Zgodnie ze wspomnianym raportem *Safe and Just. Plant Based Treaty*: "Niezdrowa dieta jest główną przyczyną zgonów na świecie i główną przyczyną chorób przewlekłych (GBD, 2017; Diet Collaborators, 2019). Strona naukowa twierdzi, że istnieje "wysoka zgodność i solidne dowody" na to, że "zdrowa dieta wymaga różnorodności żywieniowej, która wymaga większej różnorodności upraw i bioróżnorodności rolniczej wspierającej produkcję. Zwiększenie produkcji bardziej zróżnicowanej żywności może być korzystnym rozwiązaniem zarówno dla lepszego odżywiania, jak i bioróżnorodności" (DeClerck i in., 2023). W związku z tym przekształcenie systemu żywnościowego może być największym rozwiązaniem zarówno dla

⁴² W. Borysiak, komentarz do art. 48 Konstytucji RP [w:] Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86 (fragment pozycji) Konstytucja RP. Tom I–II. Komentarz red. prof. dr hab. Marek Safjan, dr hab. Leszek Bosek, wyd. 1, 2016.

zdrowia ludzi, jak i całej planety. Będzie to wymagało poważnych zmian w polityce i inwestycji w celu wdrożenia zmian w systemie żywnościowym, takich jak strategia "Od pola do stołu" (Rockström i in., 2020, s. 3-5). "Niezdrowa i produkowana w sposób niezrównoważony żywność stanowi globalne zagrożenie dla ludzi i planety" - stwierdzają Willett et al. (2019) w raporcie *Food in the Anthropocene*. "Jednocześnie globalna produkcja żywności stanowi największą presję człowieka na Ziemię, zagrażając lokalnym ekosystemom i stabilności całego systemu ziemskiego". Światowa Organizacja Zdrowia na swojej stronie internetowej szacuje, że na całym świecie "3 miliardy ludzi nie ma dostępu do bezpiecznej, pożywej i wystarczającej ilości żywności. Ponadto rozprzestrzenianie się wysoko przetworzonej żywności, wspierane przez agresywny marketing, szybką, nieplanowaną urbanizację i zmieniający się styl życia przyczyniły się do tego, że coraz więcej osób spożywa niezdrową dietę o wysokiej zawartości energii, wolnych cukrów, soli, tłuszczów nasyconych i tłuszczów trans" ⁴³.

"Obecny stan wiedzy naukowej nie pozostawia żadnych wątpliwości – regularne spożywanie czerwonego i przetworzonego mięsa jest związane z większą częstością zachorowania na nowotwory złośliwe. " Narodowe Centrum Edukacji Żywnościowej ⁴⁴. W Polsce nowotwory są drugą w kolejności przyczyną zgonu w Polsce (po chorobach układu krążenia) odpowiadając za około 1/4 zgonów. Udział nowotworów jako przyczyny zgonu jest uzależniony od wieku. W najmłodszej grupie wieku (0-19 lat) nowotwory stanowią około 6-7% przyczyn zgonów w tym wieku (nieco częściej wśród chłopców). Choroby nowotworowe stały się dominującą przyczyną zgonów młodych i w średnim wieku kobiet powodując w połowie drugiej dekady XXI wieku 1/3 przedwczesnych zgonów w grupie wiekowej 20-44 lat i około 50% w grupie 45-64 lat (choroby układu krążenia były odpowiedzialne za 25% zgonów w tej grupie wieku). Wśród mężczyzn w wieku średnim nowotwory odpowiadają za około 1/3 zgonów, a w starszym wieku (65 i więcej lat) za 1/5 ⁴⁵.

Zgodnie z projektem uchwały Rady Ministrów w sprawie międzyresortowej strategii działań na rzecz zdrowia dzieci na lata 2023–2027: "Na obecny stan zdrowia dzieci i młodzieży

⁴³ <https://plantbasedtreaty.org/pl/vegandonuteconomics/>

⁴⁴ <https://ncez.pzh.gov.pl/choroba-a-dieta/spozycie-miesia-a-ryzyko-nowotworow/>

⁴⁵ <https://onkologia.org.pl/pl/epidemiologia/nawotwory-zlosliwe-w-polsce>

niewątpliwie ogromny wpływ miała pandemia COVID-19. Od początku trwania pandemii wprowadzane były różne obostrzenia, w tym okresowe zamykanie szkół i konieczność nauki zdalnej. Uczniowie przebywając głównie w domu zostali pozbawieni dotychczasowego rytmu dnia, w tym regularnych kontaktów z rówieśnikami oraz w znacznej mierze aktywności fizycznej. Z krajowych badań przeprowadzonych w 2021 r. wynika, że odsetek uczniów w wieku 8. lat, u których występuje nadwaga lub otyłość wynosi 35,3% (częściej u chłopców – 38,5% niż dziewcząt – 32,1%). “ O wpływie niskiej jakości żywności na zdrowie osób młodych mówi także raport Banków Żywności ⁴⁶: “ Już co trzecie dziecko ma nadmierną masę ciała, częściej chłopcy niż dziewczynki. Niedobór składników może występować również u tych dzieci, które jedzą wysokoenergetyczną żywność o jednocześnie niskiej wartości odżywczej. Kiedy dostarczają, przez taki sposób odżywiania, nadmierną w stosunku do zapotrzebowania ilość energii, a mają przy tym niską aktywność fizyczną, dochodzi do odkładania się tkanki tłuszczowej w postaci nadmiernych kilogramów. I tym samym nadmiernej masie ciała mogą towarzyszyć jednocześnie niedobory składników odżywczych. Wówczas to też jest rodzaj niedożywienia wynikający z niedoborów witamin czy składników mineralnych” dr Katarzyna Wolnicka Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego. Ubóstwo jakościowe żywnościowe jest realnym zagrożeniem dla zdrowia publicznego. Niedożywienie jakościowe ma związek z brakiem odpowiednich mikroelementów, białka, witamin i minerałów w diecie. Paradoksalnie nawet osoby z nadwagą mogą być niedożywione, ponieważ ich dieta jest uboga w niezbędne składniki odżywcze.

Żywność pochodzenia zwierzęcego powoduje także ryzyko związane z antybiotykoopornością. Rok 2023 był wyjątkowy w kontekście doniesień medialnych dot. bezpieczeństwa żywności zwierzęcej, mięsa pochodzącego z Polski, m.in. brytyjski dziennik "The Guardian" poinformował, że w mięsie drobiowym polskiej firmy SuperDrob eksportowanym na Wyspy

⁴⁶ <https://bankzywnosci.pl/niedozywienie-i-glod-w-polsce-raport/>

znaleziono antybiotyki fluorochinolonowe. Ostatni raport Europejskiej Agencji Leków ⁴⁷ wskazuje wyraźnie, że w Polsce w 2022 nadal wzrastało wykorzystanie antybiotyków. Antybiotykooporność to jedno z największych wyzwań XXI wieku, wg. ONZ to jedno 10 największych globalnych zagrożeń dla zdrowia publicznego, porównywalnych do katastrofalnych skutków zmian klimatu. Prognozy pokazują, że jeśli nie zostaną podjęte działania prewencyjne, więcej ludzi będzie umierało z powodu lekoopornych infekcji niż z przyczyn onkologicznych lub w wypadkach komunikacyjnych.

Ważnym elementem w obszarze zdrowia publicznego i jakości życia ludzi jest także wpływ obecnie funkcjonujących ferm przemysłowych na zdrowie ludzi mieszkających w sąsiedztwie ferm. “ Chów zwierząt bez wątpienia nie pozostaje bez wpływu na zdrowie zarówno dla osób pracujących na fermach przemysłowych, jak i osób zamieszkujących w ich sąsiedztwie. Oprócz zagrożeń chemicznych i fizycznych, zagrożenie stanowią szkodliwe czynniki pochodzenia biologicznego, do których zaliczane są mikro i makroorganizmy (bakterie, wirusy, promieniowce, grzyby) oraz wytwarzane przez nie struktury i substancje, wywierające niekorzystny wpływ na człowieka i które mogą być przyczyną dolegliwości i chorób m.in. pochodzenia zawodowego. W środowisku o charakterze wiejskim źródłem szkodliwych czynników biologicznych (SCB) są: zakażeni ludzie i zwierzęta, ścieki, odpady, produkty zwierzęce i roślinne, pyły, wydaliny ludzkie i zwierzęce, materiał kliniczny, gleba, woda, aerozole. “ (Ministerstwo Zdrowia, 2022 ⁴⁸).

Chcemy także dodać, że w 2024 r. duński sąd niższej instancji w Hjørring wydał przełomowy wyrok ws. dostępności do wegańskich posiłków. Orzeczenie podkreśla, że osoby przestrzegające diety wegańskiej mają prawo do równego traktowania i nie mogą być stawiane

⁴⁷

https://www.ema.europa.eu/system/files/documents/other/poland_pcu-antibiotic-veterinary-medicinal-products-fo-od-producing-animals-2010-2022_en.pdf

⁴⁸ <https://futurefood4climate.eu/biblioteka/fermy-przemyslowne-vs-zdrowie-min-zdrowia/>

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska

KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

w gorszej sytuacji. W orzeczeniu powołano się na artykuł 14 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.”

Przeprowadzona przez Green REV Institute i Koalicję Future Food 4 Climate ankieta oraz argumentacja zawarta w liście do Rzeczniczki Praw Dziecka wyraźnie pokazują, że obecnie stajemy przed licznymi wyzwaniami związanymi z systemami żywnościowymi. Problemy te mają szeroki wpływ, obejmujący kwestie klimatyczne, środowiskowe, prawo do życia w czystym środowisku, dostęp do zdrowej żywności, prawa osób uczniowskich oraz bezpieczeństwo żywności.

5. Najważniejsze zagadnienia w ramach edukacji zdrowotnej - temat żywność

5.a Zdrowie osób uczniowskich

Stan obecny

Zgodnie z Raportem Głód i Niedożywienie w Polsce dużą grupą zagrożoną niedożywieniem, w tym niedożywieniem jakościowym są dzieci⁴⁹. Polskie Towarzystwo Leczenia Otyłości w Polsce wskazuje, że nadwaga lub otyłość dotyka już 12% chłopców i 10% dziewczynek w wieku przedszkolnym oraz 18,5% chłopców i 14,3% dziewcząt w wieku szkolnym. Jak podaje Parlament Europejski, pomiędzy 2020 i 2035 rokiem otyłość wśród dzieci na świecie wzrośnie o 100%⁵⁰.

Badanie przeprowadzone przez Uniwersytet w Bristolu dotyczące oceny jakości diety w dzieciństwie i jej wpływu na zdrowie w okresie dojrzewania i wczesnej dorosłości wskazuje:

⁴⁹

<https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/10/raport-z-badania-niedozywienie-i-glod-w-polsce-28-09-2023-1.pdf>

⁵⁰ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/739361/EPRS_ATA\(2023\)739361_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/739361/EPRS_ATA(2023)739361_EN.pdf)

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska

KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

“Badanie kohortowe wykazało, że otyłość-DP w wieku 7 i 10 lat była związana z większą sztywnością tętnic w okresie dojrzewania, podczas gdy dieta w stylu śródziemnomorskim i dieta przeciwzapalna (obie diety oparte głównie na roślinach, bogate w błonnik, jedno- i wielonienasycone tłuszcze, przeciwutleniacze i przeciwzapalne pokarmy / składniki odżywcze) odpowiednio w wieku 7 lub 10 lat były związane z mniejszą sztywnością tętnic. (...) Ponadto wyniki wykazały, że dieta o dużej gęstości energetycznej, bogata w tłuszcze i wolne cukry oraz uboga w błonnik - powszechna cecha diety wielu dzieci w Wielkiej Brytanii - może już przyczyniać się do postępu usztywnienia tętnic u nastolatków. Ogólnie rzecz biorąc, nasze odkrycia podkreślają znaczenie ustanowienia zdrowych nawyków żywieniowych na wczesnym etapie życia w celu ochrony przed sztywnością tętnic, która jest silnym predyktorem CVD w późniejszym życiu.”⁵¹.

Green REV Institute i Koalicja Future Food 4 Climate w 2022 roku przeprowadziły badanie w zakresie dostępności do roślinnych posiłków w szkołach⁵². Z przeprowadzonych badań wynika, że aż 10,2% osób ankietowanych jest na diecie wegańskiej, a 34,4% osób nie spożywa mięsa lub je ogranicza. Jednocześnie aż 17,3% osób ankietowanych czuje się dyskryminowanych przez swoją dietę w szkole, a 14,6% spożywa w szkole posiłki zawierające składniki pochodzenia zwierzęcego wbrew swoim przekonaniom. Spośród osób mających możliwość zakupu obiadu w formie ciepłego posiłku składającego się z zupy i/lub drugiego dania niewiele ponad połowa ma możliwość zakupu posiłku wegetariańskiego, a jedynie 6,5% posiłku wegańskiego. 24,2% badanych nie je żadnego posiłku podczas przebywania w szkole.

51

<https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2024/02/associations-of-childhood-diet-quality-scores-with-arterial-stiffness-and-carotid-artery-intima-media-thickness-in-adolescenceearly-adulthood-findings-from-the-alspac-cohort-1.pdf>

52

<https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/05/Podsumowanie-badania-dostepnosc-weganskich-posilkow-w-szkolach.pdf>

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska
KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

Podsumowanie

Przedmiot edukacja zdrowotna powinien szeroko analizować wpływ diety i stylu życia na zdrowie fizyczne oraz psychiczne osób uczniowskich. Istotne jest podkreślenie roli zbilansowanej diety i regularnej aktywności fizycznej w zapobieganiu otyłości i innym chorobom przewlekłym. Edukacja zdrowotna powinna również edukować o zaletach diety roślinnej, bogatej w błonnik i nieprzetworzonej, zwracając uwagę na ryzyka związane z konsumpcją produktów pochodzenia zwierzęcego.

W ramach przedmiotu konieczne jest także rozwijanie świadomości wśród dzieci i młodzieży na temat tego, jak zdrowie wpływa na ich codzienne funkcjonowanie i jak żywność wpływa na jakość życia. Zajęcia powinny również adresować problem niedożywienia jakościowego i rosnącej otyłości wśród młodych osób, podkreślając znaczenie odpowiednio zbilansowanej diety. Ponadto, istotne jest podkreślenie potrzeby wsparcia zdrowia psychicznego osób uczniowskich poprzez promowanie zdrowych nawyków żywieniowych. Włączenie wiedzy na temat korzyści płynących z wczesnego wprowadzania zdrowych nawyków żywieniowych może przyczynić się do zapobiegania poważnym problemom zdrowotnym w przyszłości.

5.b Zdrowie osób dorosłych

Stan obecny

Światowa Organizacja Zdrowia wskazuje, że niezdrowy system żywnościowy jest jednym z głównych źródeł chorób cywilizacyjnych. Według Światowej Organizacji Zdrowia około 71 procent wszystkich zgonów na świecie jest spowodowanych chorobami niezakaźnymi, a wiele z tych chorób jest silnie powiązanych z niezdrową dietą, brakiem aktywności fizycznej i paleniem tytoniu⁵³.

Dokument Komisji Europejskiej “Drivers of food security” wskazuje: *“Na całym świecie diety i wzorce żywieniowe w coraz większym stopniu przechodzą na diety bogate w produkty*

⁵³ <https://www.worldobesity.org/news/food-systems-a-policy-priority-for-world-obesity>
kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska
KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

pochodzenia zwierzęcego i przetworzone produkty spożywcze, co ma konsekwencje środowiskowe, ekonomiczne i społeczne / zdrowotne. (...) Ponadto, nasze obecne wzorce żywieniowe przyczyniają się do wzrostu zachorowań na kilka chorób niezakaźnych, takich jak choroby układu krążenia, otyłość, cukrzyca i nowotwory. W UE, z kilkoma wyjątkami, spożycie owoców, warzyw, roślin strączkowych, orzechów, produktów pełnoziarnistych i błonnika pokarmowego, a także potasu jest niższe niż zalecane poziomy spożycia, podczas gdy całkowite spożycie energii, czerwonego (w tym przetworzonego) mięsa, a także tłuszczów nasyconych, cukrów ogółem i wolnych oraz sodu jest wyższe.⁵⁴”. Raport podkreśla również, że zaledwie 12% obywateli i obywaterek Unii Europejskiej spożywa codziennie zalecane pięć lub więcej porcji owoców i warzyw.

W raporcie wydanym przez Komisję Europejską dotyczącym czynników wpływających na bezpieczeństwo żywnościowe wskazuje się, że złe nawyki żywieniowe są przyczyną chorób u 58 milionów obywateli Unii Europejskiej⁵⁵. Spożywanie mięsa, nabiału i jaj jest jedną z głównych przyczyn chorób. Badania pokazują, że ograniczenie spożycia mięsa i zastąpienie go żywnością pochodzenia roślinnego mogłoby przynieść oszczędności w wysokości 1,2 miliarda funtów rocznie dla National Health Service oraz zapobiec 45 000 przedwczesnych zgonów rocznie w Wielkiej Brytanii⁵⁶.

Jak wskazują badania przeprowadzone przez Tufts University, spożycie białka roślinnego, w średnim wieku może przyczyniać się do zdrowszego procesu starzenia oraz poprawy ogólnego stanu zdrowia⁵⁷. Badanie przeprowadzone przez University of Eastern Finland wskazuje, że: *“Lepsza jakość diety, wyższe spożycie źródeł nienasyconych kwasów*

⁵⁴

https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/01/ui883g-SWD_2023_4_1_EN_document_travail_service_part1_v2.pdf

⁵⁵

https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/01/ui883g-SWD_2023_4_1_EN_document_travail_service_part1_v2.pdf

⁵⁶ https://friendsoftheearth.uk/sites/default/files/downloads/healthy_planet_eating.pdf

⁵⁷ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2024/02/1-s2.0-S0002916523662823-main.pdf>

tłuszczowych i produktów zbożowych o wysokiej zawartości błonnika oraz niższe spożycie słodkich produktów były związane z wyższym poziomem PUFA w surowicy, niższym poziomem MUFA i SFA w surowicy oraz mniejszymi cząsteczkami VLDL w surowicy. Wyniki wskazują, że dobra jakość diety jest ważna dla poprawy metabolizmu lipidów i aminokwasów od najmłodszych lat.”⁵⁸.

Nowotwory

“European cancer mortality predictions for the year 2024 with focus on colorectal cancer” Annals of Oncology wskazuje: *“Nadwaga i otyłość przyczyniają się do wzrostu wskaźnika zgonów z powodu raka jelita grubego wśród osób w wieku 25-49 lat w Unii Europejskiej (UE) i Wielkiej Brytanii”⁵⁹.* Badanie przeprowadzone przez Uniwersytet w Mediolanie pokazuje, że wzrost zachorowań wśród osób młodych wzrośnie w 2024 w porównaniu z 2018, a jedną z grup najbardziej dotkniętych będą mężczyźni w Polsce, gdzie wzrost wyniósł 5,9%. Prof. La Vecchia podkreślił: *“Kluczowymi czynnikami przyczyniającymi się do wzrostu zachorowalności na raka jelita grubego wśród młodych osób są czynniki takie jak nadwaga, otyłość i związane z nimi kwestie zdrowotne, takie jak podwyższony poziom cukru we krwi i cukrzyca.”⁶⁰.*

W 2015 roku Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) stwierdziła, że wszystkie przetworzone mięsa są rakotwórcze⁶¹. Obejmuje to boczek, hot dogi, kielbaski, szynkę, i wszystkie przetwory mięsne. Badania powiązały nabiał z rakiem prostaty i zwiększonym ryzykiem raka płuc, piersi i jajników u osób z nietolerancją laktozy.

⁵⁸ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2024/02/s00394-023-03293-8.pdf>

⁵⁹ <https://doi.org/10.1016/j.annonc.2023.12.003>

⁶⁰

<https://www.esmo.org/newsroom/press-and-media-hub/esmo-media-releases/obesity-and-alcohol-are-contributing-to-increases-in-bowel-cancer-rates-among-young-adults>

⁶¹ [https://www.thelancet.com/journals/lanonc/article/PIIS1470-2045\(15\)00444-1/abstract](https://www.thelancet.com/journals/lanonc/article/PIIS1470-2045(15)00444-1/abstract)

Polska ma jedną z najwyższych wskaźników śmiertelności z powodu nowotworów w Unii Europejskiej. Umieralność pacjentów i pacjentek jest o 15% wyższa niż średnia UE⁶². Rak jelita grubego zajmuje drugie miejsce wśród przyczyn śmiertelności związanych z nowotworami w Polsce. W 2020 roku wykryto prawie 15 tysięcy przypadków zachorowania na raka jelita grubego wśród mężczyzn i prawie 11 000 przypadków wśród kobiet. Do najczęstszych czynników ryzyka rozwoju nowotworów należą między innymi otyłość i nadwaga.

W Polsce w latach 2013-2018 Narodowy Fundusz Zdrowia przeznaczył na świadczenia onkologiczne od 6,5 mld zł (2013) do 9,1 mld zł (2018). Stosowanie prawidłowej diety, utrzymywanie należytej masy ciała przez całe życie i regularna aktywność fizyczna może uchronić przed wieloma nowotworami, m.in.: aż o 69% zmniejszyć ryzyko wystąpienia raka przełyku, o 63% raka jamy ustnej, gardła i krtani, o 59% raka macicy, o 50% raka jelita grubego, o 47% raka żołądka, o 38% raka piersi⁶³.

Otyłość i niedobory żywieniowe

Podczas panelu eksperckiego w ramach konferencji "(Nie)dobrze odżywieni – propagowanie i wdrażanie zasad zdrowego odżywiania", która odbyła się w siedzibie Najwyższej Izby Kontroli w Warszawie, prof. dr hab. n. med. Mirosław Jarosz zwrócił uwagę na rosnący problem otyłości w Polsce⁶⁴. Otyłość nie tylko skraca życie, ale także generuje znaczne koszty dla systemu opieki zdrowotnej oraz ma bezpośredni wpływ na ciężki przebieg i wysoką umieralność wśród pacjentów i pacjentek z COVID-19. Trzeba zaznaczyć także wpływ niedoborów żywieniowych, w tym braku żelaza i magnezu, na wyniki w nauce dzieci i młodzieży, które często równocześnie borykają się także z problemem nadwagi i otyłości.

⁶²

<https://www.onkonet.pl/pdfs/Krajowe%20profile%20dotycz%C4%85ce%20nowotwor%C3%B3w%20Polska%202023.pdf>

⁶³ <https://ncez.pzh.gov.pl/choroba-a-dieta/dieta-antyrakowa-ochronny-wplyw-zywnosci-pochodzenia-roslinnego/>

⁶⁴ <https://brpd.gov.pl/2024/01/25/dobre-odzywianie-to-nie-przekarmianie-wazne-spotkanie-ekspertow/>

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska

KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

Istnieje potwierdzona korelacja pomiędzy spożywaniem produktów pochodzenia zwierzęcego a chorobami cywilizacyjnymi. Dr. Katarzyna Wolnicka z Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego: *Już co trzecie dziecko ma nadmierną masę ciała, częściej chłopcy niż dziewczynki. Niedobór składników może występować również u tych dzieci, które jedzą wysokoenergetyczną żywność o jednocześnie niskiej wartości odżywczej. Kiedy dostarczają, przez taki sposób odżywiania, nadmierną w stosunku do zapotrzebowania ilość energii, a mają przy tym niską aktywność fizyczną, dochodzi do odkładania się tkanki tłuszczowej w postaci nadmiernych kilogramów. I tym samym nadmiernej masie ciała mogą towarzyszyć jednocześnie niedobory składników odżywczych. Wówczas to też jest rodzaj niedożywienia wynikający z niedoborów witamin czy składników mineralnych (...)*”.

W roku 2019, statystyki wskazywały, że aż 58% dorosłych Polek i Polaków miało problemy z nadwagą lub otyłością⁶⁵. Otyłość negatywnie wpływa zarówno na zdrowie fizyczne, jak i psychiczne. Osoby z otyłością oprócz wyższego ryzyka zachorowania na choroby nowotworowe mają wyższe ryzyko rozwoju takich schorzeń jak cukrzyca typu 2, choroby sercowo-naczyniowe, zwyrodnienia stawów, demencja czy choroba Alzheimera⁶⁶. Osoby, które zmagają się z otyłością są narażone na wykluczenia, doświadczają stygmatyzacji związanej z wagą oraz wieloaspektowej dyskryminacji uwzględniając także środowisko szkolne.

Cukrzyca

Wśród chorób cywilizacyjnych, które stanowią wyzwanie dla naszego społeczeństwa, znaczącą rolę odgrywa cukrzyca. Z informacji udostępnionych przez Narodowe Centrum Edukacji Żywnościowej wynika, że w Polsce co czwarta osoba powyżej sześćdziesiątego roku życia jest dotknięta tą chorobą⁶⁷. Do roku 2030 przewiduje się, że odsetek populacji w Polsce cierpiącej na cukrzycę przekroczy 10%. Senator dr n. med. Agnieszka Gorgoń-Komor podczas

⁶⁵

<https://www.onkonet.pl/pdfs/Krajowe%20profile%20dotycz%C4%85ce%20nowotwor%C3%B3w%20Polska%202023.pdf>

⁶⁶ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9889729/>

⁶⁷ <https://ncez.pzh.gov.pl/choroba-a-dieta/cukrzyca-w-liczbach-czy-powinnismy-sie-bac/>

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska

KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

zorganizowanej przez Centrum Medyczne WUM debaty pt. „Jak zatrzymać epidemię cukrzycy?” wskazała, że główną przyczyną cukrzycy typu II jest brak ruchu i otyłość: “Najważniejsza w przeciwdziałaniu cukrzycy typu drugiego jest profilaktyka, czyli walka z otyłością, dobra dieta oraz aktywność fizyczna”⁶⁸.

Podsumowanie

Edukacja zdrowotna powinna szczegółowo omawiać wpływ niezdrowego systemu żywnościowego na występowanie chorób cywilizacyjnych. Istotnym jest podkreślenie, że duża część zgonów na świecie wynika z chorób niezakaźnych, które często wiążą się z niewłaściwymi nawykami żywieniowymi i brakiem aktywności fizycznej. Przedmiot powinien zwracać uwagę na problem nadmiernego spożycia produktów pochodzenia zwierzęcego i promować dietę bogatą w nieprzetworzone produkty roślinne. Taka dieta może pomóc zmniejszyć ryzyko chorób sercowo-naczyniowych, otyłości, cukrzycy typu 2 i nowotworów. Przedmiot powinien także uczyć o korzyściach płynących z regularnego spożywania owoców, warzyw, orzechów, produktów pełnoziarnistych i roślin strączkowych oraz wskazywać na potrzebę ograniczenia spożycia tłuszczów nasyconych i żywności wysoko przetworzonej, zgodnie z najnowszymi zaleceniami naukowymi.

Dodatkowo, edukacja zdrowotna powinna wyposażyć osoby uczniowskie w wiedzę o tym, jak zdrowe nawyki żywieniowe wpływają na poprawę jakości życia i redukcję ryzyka chorób przewlekłych. Jest to kluczowe w kontekście wzrastającej liczby przypadków otyłości oraz innych chorób związanych ze stylem życia. Ważne jest, aby zrozumieć, jak ważne jest przyjęcie zdrowego stylu życia już od najmłodszych lat.

⁶⁸ <https://www.wum.edu.pl/otylosc-i-brak-ruchu-to-glowne-przyczyny-cukrzycy-typu-II>
kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska
KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

5. c Bezpieczeństwo Żywności

Stan obecny

*“Ceny konsumpcyjne żywności są kluczowym czynnikiem wpływającym na bezpieczeństwo żywnościowe, ponieważ określają ilość i jakość żywności, którą gospodarstwa domowe i osoby fizyczne mogą nabyć lub do której mają dostęp. Ponadto inflacja cen żywności może napędzać ogólną inflację i zmniejszać dochód do dyspozycji, tym samym jeszcze bardziej pogarszając ekonomiczny dostęp do żywności.”*⁶⁹ Raport zaznacza również, że w związku z rosnącymi cenami żywności, szczególnie mniej zamożne gospodarstwa domowe, które przeznaczają znaczną część swojego budżetu na jedzenie, mogą być zmuszone do sięgania po żywność o wyższej kaloryczności, ale ubogą w mikroelementy i oferującą mniejsze zróżnicowanie. Takie działania mogą zaostrzyć problemy związane z niezdrową dietą, co prowadzi do zwiększenia przypadków nadwagi oraz niedoborów składników odżywczych, a w konsekwencji także do wzrostu liczby chorób przewlekłych.

*“3 miliardy ludzi nie ma dostępu do bezpiecznej, pożywnej i wystarczającej ilości żywności. Ponadto rozprzestrzenianie się wysoko przetworzonej żywności, wspierane przez agresywny marketing, szybką, nieplanowaną urbanizację i zmieniający się styl życia przyczyniły się do tego, że coraz więcej osób spożywa niezdrową dietę o wysokiej zawartości energii, wolnych cukrów, soli, tłuszczów nasyconych i tłuszczów trans”*⁷⁰. Jak podaje raport “Towards Sustainable Food Consumption”: *“Osobom konsumenckim może brakować indywidualnej zdolności do dokonywania zdrowych lub zrównoważonych wyborów żywieniowych, zwłaszcza jeśli pochodzą ze środowisk defaworyzowanych i nie mają zasobów do dokonywania takich*

⁶⁹

https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/01/ui883g-SWD_2023_4_1_EN_document_travail_service_part1_v2.pdf

⁷⁰ <https://drive.google.com/file/d/1RGMPXNW1CAnJiApYLsp1ga6loISP2qeQ/view>

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska
KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

wyborów. *W takich okolicznościach środowisko żywnościowe staje się bardziej wpływowe, (...), sprzyjające mniej zdrowym i zrównoważonym wyborom.*⁷¹.

Antybiotykooporność

Kolejnym wyzwaniem jest antybiotykooporność. “Światowa Organizacja Zdrowia (2023) szacuje, że do 2030 r. na zachodnim Pacyfiku z powodu oporności na antybiotyki dojdzie do 5,2 mln zgonów.⁷²”. Antybiotykooporność to globalna katastrofa zdrowotna, która rocznie jest przyczyną zgonu ponad 1 270 000 osób⁷³. Konieczne jest drastyczne ograniczenie stosowania antybiotyków w hodowli zwierząt, aż do całkowitego zaprzestania, aby zapewnić bezpieczeństwo zdrowotne zarówno ludzi, jak i całej planety.

Zgodnie z danymi Najwyższej Izby Kontroli z końca 2017 r., w latach 2011–2014 zużycie antybiotyków w rolnictwie wzrosło o 23%⁷⁴. Polska znajduje się na drugim miejscu w Europie pod względem ilości stosowanych w hodowli zwierząt antybiotyków, które są kluczowe w leczeniu chorób u ludzi.

Podsumowanie

Edukacja zdrowotna powinna skupiać się na kluczowych aspektach związanych z bezpieczeństwem żywności, która ma istotny wpływ na zdrowie publiczne. Osoby uczniowskie powinni zrozumieć, jak ceny żywności determinują dostępność i jakość produktów, co bezpośrednio wpływa na stan zdrowia populacji.

⁷¹ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/07/report-1.0-1.pdf>

⁷² <https://drive.google.com/file/d/1RGMPXNW1CAnJiApYLsp1ga6loI5P2qeQ/view>

⁷³ <https://drive.google.com/file/d/1RGMPXNW1CAnJiApYLsp1ga6loI5P2qeQ/view>

⁷⁴ <https://www.nik.gov.pl/plik/id.16217,vp.18741.pdf>

Kluczowym elementem jest również omówienie zagrożeń związanych z wysoko przetworzoną żywnością, która wysokokaloryczna, ale uboga w składniki odżywcze, prowadzi do niedożywienia jakościowego. Przedmiot powinien także adresować problem nadużywania antybiotyków w produkcji zwierzęcej, podkreślając ryzyko antybiotykooporności, stanowiącego poważne wyzwanie dla zdrowia publicznego.

Program nauczania powinien uwzględniać ograniczenia w dostępie do różnorodnych i zdrowych opcji żywieniowych w różnych środowiskach oraz to, jak te ograniczenia wpływają na zdrowie i decyzje żywieniowe.

5.d Prawo do życia w czystym środowisku - wpływ produktów zwierzęcych na zdrowie i jakość życia

Stan obecny

Unveiling the Nexus - The Interdependence of Animal Welfare, Environment & Sustainable Development: *“Zanieczyszczenia odpadami zwierzęcymi niosą ze sobą dodatkowe ryzyko dla zdrowia ludzi i środowiska, ponieważ mogą zawierać patogeny, metale ciężkie i weterynaryjne środki farmaceutyczne. Ponadto wysoka koncentracja zwierząt i ich odpadów może powodować zanieczyszczenie powietrza, które zakłóca życie i zdrowie sąsiednich społeczności.”*⁷⁵.

Jakość życia osób mieszkających w sąsiedztwie ferm wielkotowarowych

W 2022 roku Ministerstwo Zdrowia przeprowadziło badania w Wielkopolsce, centrum przemysłowej hodowli zwierząt w Polsce. Wyniki badań jasno wskazują, że przemysłowy chów zwierząt ma istotny wpływ na zdrowie zarówno osób pracowniczych ferm, jak i mieszkańców i mieszanek żyjących w pobliżu tych obiektów: *“Oprócz zagrożeń*

⁷⁵

<https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/03/Unveiling-the-Nexus-The-Interdependence-of-Animal-Welfare-Environment-Sustainable-Development.pdf>

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska
KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

chemicznych i fizycznych, zagrożenie stanowią szkodliwe czynniki pochodzenia biologicznego, do których zaliczane są mikro i makroorganizmy (bakterie, wirusy, promieniowce, grzyby) oraz wytwarzane przez nie struktury i substancje, wywierające niekorzystny wpływ na człowieka i które mogą być przyczyną dolegliwości i chorób m.in. pochodzenia zawodowego. Czas na prawdę o wpływie ferm na zdrowie tych, którzy zmuszeni zostali, przez brak wystarczających ograniczeń prawnych, do życia obok fabryk niezdrowej żywności.”⁷⁶.

Jak podaje raport World Federation for Animals: *“Przemysłowa hodowla zwierząt jest szczególnie związana z pojawianiem się, przenoszeniem i amplifikacją patogenów, w tym chorób odzwierzęcych. Złe praktyki w zakresie dobrostanu związane z produkcją na dużą skalę w pomieszczeniach zamkniętych, przeludnienie, nieodpowiednie odżywianie i zwiększona zależność od wysokowydajnych ras zwierząt hodowlanych, u których rozwijają się choroby, mogą osłabiać układ odpornościowy zwierząt, zwiększając ryzyko zarażenia się chorobami. Stresory występujące w gospodarstwie, jak stwierdziły Europejska Agencja Leków i Europejska Agencja Bezpieczeństwa Żywności, "zakłócają normalne zachowanie zwierząt i wykazano, że zmieniają układ odpornościowy zwierząt i podatność na choroby”⁷⁷.*

Biała Księga ofiar sektora hodowlanego autorstwa dr. Sylwii Spurek wskazuje, że: *“Działalność i obecność ferm ma też negatywne konsekwencje ekonomiczne. Mieszkańcy i mieszkanki wskazują, że powstawanie i działalność tego typu inwestycji – i to powstawanie przy wsparciu krajowych i europejskich środków publicznych – prowadzi do znacznego spadku wartości nieruchomości w ich okolicy.”⁷⁸*. Wpływ mogą mieć na to uciążliwe zapachy, które są nieodłącznym elementem funkcjonowania ferm wielkotowarowych, czy ograniczenie niektórych form działalności takich jak rolnictwo ekologiczne, czy działania rekreacyjne

⁷⁶

<https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/10/Minister-Zdrowia-z-upowaznienia-do-Pana-T-Latos-do-t-wplywu-ferm-na-zdrowie-ludzi-uzupelnienie-stanowiska-6.2022-2-1.pdf>

⁷⁷

<https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/03/Unveiling-the-Nexus-The-Interdependence-of-Animal-Welfare-Environment-Sustainable-Development.pdf>

⁷⁸ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/10/Smrodkrewilzy-SylwiaSpurek.pdf>

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska

KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

i turystyczne. Fermy wiążą się także z potrzebą utylizowania ogromnych ilości nawozów naturalnych. Odchody są często magazynowane w małych przestrzeniach przez dłuższy okres czasu i stanowią realne zagrożenie dla środowiska.

Życie osób mieszkających wokół ferm wielkotowarowych to także hałasy związane z transportem zwierząt, wywozem odchodów, czy funkcjonowaniem różnych systemów na fermach⁷⁹. Wzmożony ruch drogowy jest nieodłącznym elementem funkcjonowania ferm wielkotowarowych co bezpośrednio wpłynie na jakość życia ludzi nie tylko ze względu na hałas, ale także ze względu na nasiloną emisję spalin. Dr n. med. Anna Kozajda zaznacza, że: *“(...) nasilenie ciężkiego transportu na lokalnych drogach skutkuje zwiększoną emisją spalin, które są bezpośrednią przyczyną rozwoju wielu chorób, w tym chorób płuc, serca i układu krążenia, nowotworów oraz wzrostu śmiertelności wskutek chorób układu oddechowego, raka płuc i przełyku, reakcji alergicznych, atopii, zaostrzeń astmy, podrażnienia nosa i gardła, podatności na infekcje, a ponadto może mieć negatywny wpływ na płód wskutek narażenia kobiety w ciąży na te emisje.”*

Podsumowanie

Edukacja zdrowotna powinna obejmować kilka kluczowych zagadnień w zakresie prawa do życia w czystym środowisku. Istotne jest omówienie, jak działania ferm wielkotowarowych w tym odpady zwierzęce, zawierające patogeny, metale ciężkie i resztki farmaceutyczne, wpływają na zdrowie ludzi i stan środowiska. Należy także zwrócić uwagę na zanieczyszczenie powietrza wynikające z wysokiej koncentracji hodowli zwierząt i ich odpadów, które negatywnie wpływają na życie i zdrowie lokalnych społeczności.

Ważne jest zaznaczenie wyników badań dotyczących wpływu ferm wielkotowarowych na zdrowie osób pracowniczych ferm oraz mieszkańców i mieszkank, wskazujących na ryzyko

⁷⁹ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/10/Smrodkrewilzy-SylwiaSpurek.pdf>
kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska
KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

dolegliwości i chorób wynikających z ekspozycji na szkodliwe czynniki biologiczne i chemiczne.

Nieodłącznym elementem przedmiotu powinna być edukacja na temat globalnego problemu antybiotykooporności, powiązanego z nadmiernym stosowaniem antybiotyków w hodowli zwierząt, co stanowi zagrożenie dla zdrowia na całym świecie.

Program powinien nie tylko informować o tych problemach, ale także angażować w dyskusję na temat transformacji systemu żywnościowego. Ważne jest kompleksowe przedstawienie zagadnień i zwiększenie świadomości osób uczniowskich w zakresie ich roli na rzecz promocji zrównoważonego systemu żywnościowego i zdrowia publicznego.

5.e Wpływ systemu żywności zwierzęcej na planetę

Stan obecny

“Rolnictwo zwierzęce jest niezwykle nieefektywnym systemem żywienia globalnej populacji ludzkiej i zagraża bezpieczeństwu żywnościowemu oraz drugiemu celowi zrównoważonego rozwoju ONZ, jakim jest położenie kresu głodowi na świecie. Połowa żywności w postaci upraw jest tracona na karmienie zwierząt hodowlanych.”⁸⁰

“Przeniesienie obecnych upraw paszowych wykorzystywanych w systemach przemysłowych do spożycia przez ludzi daje możliwość znacznego zmniejszenia szeregu zanieczyszczeń. Zmiany w kierunku umiarkowanego spożycia produktów zwierzęcych, w tym pochodzących z rybołówstwa i akwakultury, mogą zmniejszyć całkowite zanieczyszczenie pochodzące z produktów zwierzęcych (...).”⁸¹

⁸⁰ <https://drive.google.com/file/d/1RGMPXNW1CAnJiApYLsp1ga6loI5P2qeO/view>

⁸¹

<https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/03/Unveiling-the-Nexus-The-Interdependence-of-Animal-Welfare-Environment-Sustainable-Development.pdf>

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska

KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

"(...) częściowo ze względu na zmiany klimatyczne i intensyfikację produkcji, nowe zagrożenia dla bezpieczeństwa żywności będą się pojawiać, w tym oporność na antybiotyki i zanieczyszczenie żywności⁸²".

Emisje gazów cieplarnianych

Biała Księga ofiar sektora hodowlanego dr. Sylwii Spurek wskazuje, że sektor hodowlany znacząco przyczynia się do negatywnego wpływu na klimat oraz środowisko naturalne.: "W Europie odpowiada za: 78% utraty różnorodności biologicznej na lądzie, 80% zakwaszenia gleby i zanieczyszczenia powietrza (emisja amoniaku i tlenków azotu) oraz 73% zanieczyszczenia wód (zarówno azot, jak i fosfor)"⁸³. Sektor hodowlany jest znaczącym emitentem gazów cieplarnianych. Krowy, buhaje i cielęta odpowiadają za największy udział w emisji gazów cieplarnianych, stanowiąc około 65% całkowitej emisji z tej branży⁸⁴. Międzyrządowy Zespół ds. Zmiany Klimatu (IPCC) podkreśla, że "diety bogate w białko roślinne i ubogie w mięso i nabiał wiążą się z niższą emisją gazów cieplarnianych."⁸⁵

Raport Save & Just: "Oceny systemu żywnościowego przeprowadzone przez Poore i Nemecek (2018) oraz Xu i in. (2021) oszacowały, że rolnictwo zwierzęce odpowiada za około 58% globalnych emisji pochodzących z żywności (19,6% całości), a udział żywności pochodzenia roślinnego wynosi około 29% (9,8% całości). Oznacza to, że emisje z żywności pochodzenia zwierzęcego są dwukrotnie wyższe niż z żywności pochodzenia roślinnego, a jednocześnie dostarczają tylko 18% kalorii i 37% białka w porównaniu z żywnością pochodzenia roślinnego."⁸⁶.

82

https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/01/ui883g-SWD_2023_4_1_EN_document_travail_service_part1_v2.pdf

83 <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/10/Smrodkrewilzy-SylwiaSpurek.pdf>

84 <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/10/Smrodkrewilzy-SylwiaSpurek.pdf>

85

<https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/03/Unveiling-the-Nexus-The-Interdependence-of-Animal-Welfare-Environment-Sustainable-Development.pdf>

86 <https://drive.google.com/file/d/1RGMPXNW1CANJiApYLsp1ga6loI5P2qeQ/view>

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska

KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

Nieefektywny system żywnościowy

Raport Save & Just wskazuje, że globalne przejście na systemy żywnościowe oparte na roślinach uwolniłoby 75% gruntów rolnych, co zmniejszyłoby emisje pochodzące z systemu żywności oraz koszty alternatywne⁸⁷. Hodowla zwierząt zajmuje około 83% wszystkich gruntów rolnych na świecie.

Bioróżnorodność

Obecny system żywnościowy, który jest oparty na hodowli zwierząt ma bezpośredni wpływ na spadek bioróżnorodności: *“Obecnie z szacowanych 8 milionów gatunków roślin i zwierząt, aż 1 milion gatunków (z czego 75% to owady) jest zagrożonych wyginięciem, a ponad 10% różnorodności genetycznej mogło zostać utracone w ciągu ostatnich 150 lat. Działalność człowieka doprowadziła również do spadku 68 procent światowych populacji dzikich zwierząt w ciągu ostatnich pięciu dekad.”*⁸⁸.

Zasoby wodne

*“Przemysłowa hodowla zwierząt może być również istotnym źródłem zanieczyszczenia wody, wpływając na ekosystemy i zasoby słodkowodne i morskie za pomocą składników odżywczych, takich jak azot, fosfor i potas z obornika, a także patogenów, weterynaryjnych środków farmaceutycznych i przeciwdrobnoustrojowych, metali ciężkich i hormonów. Zanieczyszczenia te mogą bezpośrednio szkodzić zdrowiu ludzkiemu.”*⁸⁹. Rolnictwo, szczególnie produkcja paszy

⁸⁷ <https://drive.google.com/file/d/1RGMPXNW1CAnJiApYLsp1ga6loISP2qeO/view>

⁸⁸ <https://drive.google.com/file/d/1RGMPXNW1CAnJiApYLsp1ga6loISP2qeO/view>

⁸⁹

<https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/03/Unveiling-the-Nexus-The-Interdependence-of-Animal-Welfare-Environment-Sustainable-Development.pdf>

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska

KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

na potrzeby hodowli zwierząt jest odpowiedzialne za zużycie ponad 70% globalnego poboru słodkiej wody⁹⁰.

Wzrost populacji zwierząt hodowlanych

“Podczas gdy tempo wzrostu populacji ludzkiej obniżyło się do 1,05%, tempo wzrostu populacji zwierząt hodowlanych wynosi 2,4% rocznie. To właśnie rosnąca liczba zwierząt hodowlanych stanowi większe wyzwanie populacyjne, a nie ludzie. Przewidywania pokazują, że do 2050 roku dodatkowi ludzie na naszej planecie będą ważyć nieco ponad 100 milionów ton, natomiast, jeżeli obecny trend się utrzyma, dodatkowe zwierzęta hodowlane będą ważyć 400 milionów ton.”⁹¹

Podsumowanie

Kurs edukacji zdrowotnej powinien szczegółowo omawiać, w jaki sposób obecny system produkcji zwierzęcej jest nieefektywny, pochłaniając ogromne ilości zasobów i prowadząc do nieoptymalnej dystrybucji żywności, co zagraża globalnemu bezpieczeństwu żywnościowemu. Ważne jest, aby przedstawić dane pokazujące, jak przemysł hodowlany przyczynia się do zanieczyszczenia powietrza, wód oraz degradacji gleby, a także jego znaczący udział w emisji gazów cieplarnianych oraz wpływ na spadek bioróżnorodności.

Podczas zajęć należy również omówić wpływ rolnictwa zwierzęcego na zużycie zasobów wodnych, które ma kluczowe znaczenie, zwłaszcza w kontekście wzrostu zapotrzebowania na wodę. Istotne jest zwrócenie uwagi na to, jak hodowla zwierząt wpływa na redukcję bioróżnorodności, w tym na zagrożenie wyginięcia wielu gatunków roślin i zwierząt. Przedmiot powinien także wyjaśnić, w jaki sposób hodowla zwierząt przyczynia się do zmian klimatycznych poprzez emisję gazów cieplarnianych. Konieczne jest podkreślenie korzyści

⁹⁰ <https://drive.google.com/file/d/1RGMPXNW1CAnJiApYLsp1ga6loI5P2qeQ/view>

⁹¹ <https://drive.google.com/file/d/1RGMPXNW1CAnJiApYLsp1ga6loI5P2qeQ/view>

wynikających z przejścia na bardziej zrównoważone systemy żywnościowe oparte na roślinach, które charakteryzują się mniejszym śladem węglowym.

5.f Bezpieczeństwo żywnościowe

Stan obecny

Obecny system żywnościowy jest globalnie nieefektywny. Jeśli zboża, które w 2050 roku będą przeznaczone na karmienie zwierząt, zostałyby zamiast tego bezpośrednio spożywane przez ludzi, mogłoby to dodatkowo wyżywić około 3,5 miliarda osób rocznie⁹².

Koszty produkcji zwierzęcej

Istotne jest przedstawienie prawdziwych kosztów związanych z produkcją zwierzęcą: *“Uczynienie ceny produktów zwierzęcych odzwierciedleniem kosztów społecznych związanych z nimi szkód środowiskowych jest efektywne ekonomicznie, w tym nakładanie opłat za emisję dwutlenku węgla na emisje gazów cieplarnianych z rolnictwa. Ze względu na wysokie koszty monitorowania, efekty substytucyjne i import żywności, podatki konsumpcyjne od produktów zwierzęcych są również skuteczne w zmniejszaniu wpływu tych produktów na środowisko. Co ważne, prawidłowe podniesienie cen czerwonego i przetworzonego mięsa jest kluczową dźwignią dla zapewnienia zarówno zdrowej, jak i zrównoważonej diety.”⁹³.*

Podsumowanie

Edukacja zdrowotna powinna szczegółowo omawiać nieefektywności w produkcji żywności pochodzenia zwierzęcego, zwracając uwagę na problem wykorzystywania gruntów rolnych do produkcji paszy dla zwierząt zamiast bezpośredniego wykorzystania ich do upraw roślin przeznaczonych na żywność dla ludzi.

⁹² https://www.unscn.org/web/archives_resources/files/The_Environmental_food_crisis.pdf

⁹³ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/07/report-1.0-1.pdf>

W programie nauczania powinny znaleźć się również omówienia rzeczywistych kosztów produkcji zwierzęcej, które obejmują szerokie spektrum konsekwencji środowiskowych, takich jak emisja gazów cieplarnianych, degradacja gleb, zużycie wody i utrata bioróżnorodności.

Kluczowe jest stymulowanie aktywnych dyskusji na temat możliwych rozwiązań i alternatywnych modeli żywnościowych, które mogą przyczynić się do stworzenia bardziej zrównoważonego i sprawiedliwego systemu żywnościowego w przyszłości.

5.g Spójność edukacji zdrowotnej z otoczeniem, w którym przebywają osoby uczniowskie w kontekście placówek edukacyjnych oraz pomocy żywnościowej

Stan obecny

Analiza jadłospisów szkolnych w Polsce przeprowadzona przez Green REV Institute, Rodziców dla Klimatu i Koalicję Future Food 4 Climate wskazuje, że ponad 60% drugich dań zawiera w sobie mięso, w tym 66% to wieprzowina i 11% to mięso przetworzone. Natomiast w ramach ankiety z 2022 roku wynika, że już co 10 osoba uczniowska jest na diecie wegańskiej, a 34.4% osób nie spożywa mięsa lub je ogranicza ⁹⁴.

Otoczenie żywnościowe

“Wyeksponowanie zdrowych i zrównoważonych opcji żywnościowych w środowisku żywnościowym może przyczynić się do poprawy wyborów żywieniowych osób konsumenckich. Usunięcie niezdrowych opcji z widocznych miejsc również ma pozytywny wpływ. Dotyczy to zarówno sklepów spożywczych, jak i innych miejsc związanych z żywnością, takich jak szkoły i stołówki.” ⁹⁵. *“Osobom konsumenckim może brakować indywidualnej zdolności do*

⁹⁴

<https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2022/05/Podsumowanie-badania-dostepnosc-weganskich-posilkow-w-szkolach.pdf>

⁹⁵ <https://futurefood4climate.eu/wp-content/uploads/2023/07/report-1.0-1.pdf>

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska
KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

dokonywania zdrowych lub zrównoważonych wyborów żywieniowych, zwłaszcza jeśli pochodzą ze środowisk defaworyzowanych i nie mają zasobów do dokonywania takich wyborów. W takich okolicznościach środowisko żywnościowe staje się bardziej wpływowe, a wiele dowodów wskazuje na otyłość obecnego środowiska żywnościowego, sprzyjając mniej zdrowym i zrównoważonym wyborom.”

Oznakowanie

Ważnym aspektem jest również oznakowanie żywności. *“Uczciwość i przejrzystość w etykietowaniu żywności oferuje ogromny potencjał zmiany zarówno wyborów osób konsumenckich, jak i procesów produkcyjnych, ponieważ firmy konkurują o udział w rynku.”⁹⁶*. Jedną z propozycji, która mogłaby zostać wprowadzona na szerszą skalę, jest oznaczanie produktów spożywczych informacją o ich śladzie węglowym: *“Jak dotąd nie ma globalnego standardu ani wymogu prawnego dotyczącego oznaczania emisji dwutlenku węgla, chociaż wiele krajów podejmuje działania w tym kierunku. W 2022 r. Dania przeznaczyła 1,3 mln USD na opracowanie propozycji etykietowania emisji dwutlenku węgla, stając się pierwszym krajem, który to zrobił.⁹⁷”*. Warto zaznaczyć, że: *“Prawidłowe etykietowanie żywności nie tylko edukuje osoby konsumenckie na temat środowiskowych konsekwencji ich wyborów, ale także bezpośrednio wpływa na zdrowie publiczne.”*

Roślinna Szkoła

W 2023 roku Green REV Institute, Koalicja Future Food 4 Climate, Polska Rada Organizacji Młodzieżowych, Klub Myśli Ekologicznej, Rodzice dla Klimatu oraz Fundacja Onkologiczna Rakiety wspólnie zainaugurowali program Roślinna Szkoła ⁹⁸. Roślinna Szkoła to 10 postulatów:

⁹⁶ <https://drive.google.com/file/d/1RGMPXNW1CAnJiApYLsp1ga6loI5P2qeQ/view>

⁹⁷ <https://drive.google.com/file/d/1RGMPXNW1CAnJiApYLsp1ga6loI5P2qeQ/view>

⁹⁸ <https://roslinnaszkoła.pl/>

1. Włączenie celów w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego do strategii rozwoju miast. Polityki miejskie muszą uwzględniać rolę żywności i projektować działania dla zdrowia, planety, praw człowieka i praw zwierząt.
2. Współpraca samorządów, wymiana dobrych praktyk pomiędzy lokalnymi władzami w zakresie inicjatyw i projektów dotyczących bezpiecznych, zrównoważonych i lokalnych systemów żywnościowych.
3. Implementacja do samorządowych Programów Współpracy możliwości realizacji projektów przez organizacje społeczne na rzecz zdrowej, lokalnej, etycznej i bezpiecznej klimatycznie żywności.
4. Wprowadzenie w szkołach praktycznej edukacji żywieniowej, tworzenie przyszkolnych ogrodów warzywno-edukacyjnych i roślinnych warsztatów kulinarnych, uczenie szacunku do żywności, środowiska i praw zwierząt.
5. Współpraca z dietetyczkami/kami, edukacja kadry nauczycielskiej oraz personelu stołówek w zakresie tworzenia jadłospisów na podstawie aktualnych zaleceń zdrowego żywienia oraz przeciwdziałania marnowaniu żywności.
6. Promocja diety roślinnej, organizowanie spotkań w szkołach, lokalnych centrach aktywności, bibliotekach, domach kultury.
7. Włączenie w zieloną transformację głosu lokalnych społeczności, rodziców, opiekunek/ów, osób uczących się, mieszkanek/ńców, żeby tworzyć wspólnotę dla zdrowej, lokalnej i roślinnej żywności.
8. Rozwój rolnictwa wspieranego przez lokalną społeczność; pomoc merytoryczna, techniczna i finansowa ze strony samorządów. Współpraca lokalnych instytucji publicznych z lokalnymi rolniczkami/kami.
9. Wprowadzenie zielonych zamówień publicznych dla produktów spożywczych zamawianych w szkołach. Stawiamy na żywność wysokiej jakości, lokalną, sezonową, o dużej zawartości składników odżywczych, od certyfikowanych producentów.

10. Zagwarantowanie pełnego dostępu do zdrowych, roślinnych i pełnowartościowych posiłków w każdej szkole i każdego dnia (bez konieczności okazania zaświadczenia lekarskiego).

Roślina Szkoła to dostęp do zdrowych, zbilansowanych posiłków, współpraca z dietetyczkami i dietetykami, ogrody przyszkolne, zielone zamówienia publiczne i lokalność spożywcza.

Chcemy także wskazać na wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich prof. Marcina Wiącka ws. dostępności do roślinnych posiłków w szpitalach, ale również w innych zakładach żywienia zbiorowego typu zamkniętego, w tym w szerokorozumianych placówkach edukacyjnych⁹⁹. Wystąpienie powstało w wyniku spotkań Biura RPO z Green REV Institute i koalicją Future Food 4 Climate. Rzecznik wskazuje: *“Obok kwestii związanych z kształtowaniem zdrowych nawyków żywieniowych, znaczenia w tym przypadku nabierają również inne. Nie powinno ulegać wątpliwości, że wśród młodszego pokolenia następują zmiany światopoglądowe i coraz większa rzesza uczniów wybiera różnego rodzaju diety bezmięsne. Z przekazywanych mi sygnałów ze strony organizacji pozarządowych wynika jednak, że uczniowie ci napotykają na problemy w korzystaniu z pełnowartościowych posiłków bezmięsnych w placówkach edukacyjnych. Wynikać ma to w szczególności z tego, że posiłki bezmięsne dostępne być mają w formie eliminacji niektórych elementów posiłków, bez zastąpienia ich alternatywą.”*

Program "Owoce, Warzywa i Mleko w Szkole"

W krajach UE działa Program "Owoce, Warzywa i Mleko w Szkole", którego celem jest zachęcenie dzieci do zdrowej diety i zdrowego stylu życia. Program w obecnej strukturze zapewnia 150 mln euro rocznie na promocję owoców i warzyw oraz 100 mln euro na mleko pochodzenia zwierzęcego. Program będąc częścią Wspólnej Polityki Rolnej, powinien przyczyniać się do transformacji i ulepszenia systemu żywnościowego. Zamiast tego

⁹⁹

przyczynia się do pogłębiania obecnych problemów i generowania kolejnych. Program skierowany jest do osób uczniowskich u których rozwijane są nawyki żywieniowe i pomija aspekty zarówno zdrowotne jak i klimatyczne spożycia i produkcji mleka zwierzęcego. Jednocześnie wyklucza możliwość serwowania alternatywy roślinnej dla mleka zwierzęcego. Z otrzymanej od Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa odpowiedzi na wniosek o udostępnienie informacji publicznej wynika, że: *“Obecne brzmienie przepisów prawa krajowego oraz UE nie wprowadza obowiązku dostarczania do szkół podstawowych w ramach Programu dla szkół produktów ekologicznych.”*. Tym samym mleko, które jest dostarczane w ramach programu może i zapewne pochodzi z ferm przemysłowych.

Ubóstwo w Polsce

Według raportu Polska Poverty Watch 2023, w roku 2022 poziom skrajnego ubóstwa w Polsce utrzymał się na poziomie 4,7%¹⁰⁰. Ubóstwo relatywne zanotowano niewielki spadek, z 12,2% do 11,8%. Nadal alarmująco wysoka jest liczba osób żyjących w skrajnym ubóstwie, osiągając liczbę 1,8 miliona Polek i Polaków, podczas gdy ubóstwo relatywne dotyka ponad 4,5 miliona osób w Polsce. Również niepokojący jest wzrost liczby dzieci żyjących w skrajnym ubóstwie. Liczba ta wzrosła o około 26 tysięcy, osiągając poziom 396 tysięcy w 2022 roku, w porównaniu do 371 tysięcy w roku 2021, co stanowi wzrost z 5,3% do 5,7%. Statystyki dotyczące osób senioralnych także pokazują pogłębienie się ubóstwa. Liczba seniorów i senierek żyjących w skrajnym ubóstwie wzrosła o około 14 tysięcy – z 272 tysięcy w roku 2021 do 287 tysięcy w 2022 roku, co oznacza wzrost z 3,8% do 3,9%.

W diagnozie Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu wskazano, że w latach 2010-2018 odsetek osób powyżej 60. roku życia w Polsce wzrósł z 19,6% do 24,8%, a przewiduje się, że w ciągu najbliższej dekady ta liczba wzrośnie do 29%. Dodatkowo, udział osób w tzw. „czwartym wieku” (po 80. roku życia) ma wzrosnąć do 5,9%.

¹⁰⁰ <https://www.eapn.eu/wp-content/uploads/2023/10/eapn-EAPN-PL-Polish-version-2023-PW-5824.pdf>
kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska
KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

Równocześnie, osoby te, często zmagające się z niepełnosprawnościami, wykazują rosnące zapotrzebowanie na świadczenia opiekuńcze. Przyczyny zagrożenia ubóstwem wśród osób starszych obejmują: brak majątku, który mógłby zapewnić odpowiednie zabezpieczenie finansowe, takiego jak własność mieszkania czy domu; brak dzieci lub brak materialnego i finansowego wsparcia od dorosłych dzieci; przysługujące prawo do emerytury lub zbyt niska emerytura w stosunku do życiowych potrzeb; brak możliwości podjęcia dodatkowej pracy, która by poprawić ich sytuację finansową.

Polityka społeczna wobec osób starszych 2030 zaznacza, że charakterystyczną cechą zdrowia osób starszych w Polsce jest występowanie wielu równoczesnych przewlekłych chorób, określane jako wielochorobowość. Najnowsze badania wskazują, że kluczowe dla zdrowego osób starszych są działania profilaktyczne. Wobec rosnącej liczby seniorów w społeczeństwie, kluczowe staje się zwiększenie wsparcia edukacyjnego, skoncentrowanego na zapobieganiu chorobom i dbałości o zdrowie. Tego rodzaju edukacja może przeciwdziałać rozwijaniu się lub pojawianiu nowych problemów zdrowotnych

Pomoc żywnościowa

W latach 2019-2023 w Polsce przeprowadzony został program "Posiłek w szkole i w domu", na który z budżetu państwa przeznaczono 2,75 mld zł. Skorzystało z niego 2 478 gmin i prawie 1,2 mln osób. Na mocy uchwały Nr 149 Rady Ministrów z 23 sierpnia 2023 r. program został przedłużony jako wieloletni rządowy program na lata 2024 - 2028. Program "Posiłek w szkole i w domu" oferuje wsparcie dla dzieci z rodzin w trudnej sytuacji oraz dla senierek i seniorów, osób z niepełnosprawnościami i osób o niskich dochodach. Pomoc realizowana jest przez gminy i obejmuje dostarczanie posiłków, zasiłki celowe na zakup żywności lub bezpośrednią pomoc w formie produktów żywnościowych. Program jest przewidziany na cały rok i zakłada, że skorzysta z niego około 800 000 osób w 2477 gminach.

Podsumowanie

Edukacja zdrowotna powinna szczegółowo omawiać, jak dostępność i widoczność zdrowych oraz zrównoważonych opcji żywnościowych w szkołach wpływa na kształtowanie nawyków żywieniowych osób uczniowskich. Ważne jest, aby wprowadzić zagadnienie etykietowania produktów spożywczych, które ma na celu lepsze informowanie osób konsumenckich i umożliwienie świadomych wyborów żywieniowych. Program nauczania powinien także zawierać moduły dotyczące inicjatyw takich jak program "Roślinna Szkoła", które promują poprawę lokalnych systemów żywieniowych oraz działania edukacyjne na rzecz szacunku do żywności, środowiska naturalnego i praw zwierząt.

Niezbędne jest podkreślenie wyzwań społecznych i regulacyjnych, które towarzyszą przejściu na zdrowsze i bardziej zrównoważone systemy żywieniowe w placówkach edukacyjnych. Włączenie tych elementów do programu nauczania pozwoli zdobyć holistyczne rozumienie wzajemnych powiązań między dietą a zdrowiem oraz środowiskiem, co umożliwi im podejmowanie świadomych decyzji i działania na rzecz zdrowszych i bardziej zrównoważonych systemów żywnościowych. Bardzo ważne, aby placówki edukacyjne same stanowiły zdrowe i zrównoważone otoczenie żywności, umożliwiały dostęp do zdrowej żywności, tym samym wzmacniając edukację zdrowotną i tym samym będąc przykładem jak wdrażać standardy zdrowej żywności. Podobnie wszystkie programy pomocowe muszą pomagać za pomocą żywności a nie szkodzić poprzez dostarczanie niezdrowej, nieetycznej żywności.

6. Dobre praktyki w edukacji zdrowotnej

6.a Przykłady ze świata

“Nawyki na całe życie często zaczynają się w dzieciństwie, co sprawia, że szkoły są kluczem do przygotowania uczniów do zdrowego i etycznego stylu życia. Wprowadzenie modułów żywieniowych opartych na roślinach do szkolnych programów nauczania przyniesie korzyści zarówno osobom uczniowskim, jak i osobom nauczycielskim.”¹⁰¹

W Ugandzie w 2023 roku powstała wegańska szkoła - The Atlas Vegan Community School ¹⁰². Szkoła została założona przez LUV4ALL: Uganda i znajduje się w wiosce Rwamagabo w dystrykcie Kassanda. Szkoła uczy dzieci zdrowego odżywiania, wpływu systemu żywności na zdrowie człowieka, ale także podejmuje temat chorób pochodzenia zwierzęcego (zoonoz).

Santa Barbara Unified School District (SBUSD) stał się pionierem w Stanach Zjednoczonych, eliminując przetworzone mięso z menu stołówek szkolnych i wprowadzając roślinne alternatywy do każdego posiłku¹⁰³. Dystrykt ten nie tylko zrewolucjonizował ofertę żywieniową dla osób uczniowskich, ale również zaangażował się w edukację zdrowotną, tworząc program ogrodów społecznościowych i intensywnie edukując osoby uczniowskie o zdrowym odżywianiu, zachęcając do podejmowania świadomych wyborów żywieniowych.

Przy wsparciu programu "Forward Food" organizacji Humane Society of the United States, okręg szkolny hrabstwa Lee (Floryda, USA) wprowadził "Lean and Green Friday" – dzień bezmięśny poświęcony zrównoważonym, roślinnym posiłkom i edukacji zdrowotnej ¹⁰⁴. Dodatkowo hrabstwo wprowadziło także dni "Farm to Table" oraz "Taste It Tuesday", które umożliwiają osobom uczniowskim spróbowanie nowych roślinnych przepisów.

¹⁰¹ <https://drive.google.com/file/d/1RGMPXNW1CAnJiApYlsp1ga6loI5P2qcO/view>

¹⁰² <https://vegnews.com/vegan-news/uganda-first-vegan-school-zoonotic-disease>

¹⁰³

<https://www.pcrm.org/news/news-releases/santa-barbara-unified-school-district-drops-processed-meat-lunch-menu>

¹⁰⁴ https://foe.org/wp-content/uploads/2018/09/Climate-Friendly-Food_Lee-County-FL.pdf

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska

KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

Niemiecka inicjatywa Aktion Pflanzen-Power powstała na rzecz edukowania dzieci na temat zdrowego odżywiania. Interaktywne zajęcia, seminaria online, materiały dydaktyczne dotarły już do 36 szkół¹⁰⁵.

6.b Wykorzystanie programów takich jak Educated Choices Program

Green REV Institute przy współpracy z kanadyjską organizacją Educated Choices Program realizuje działania edukacyjne w zakresie systemów żywnościowych w polskich szkołach. *“Educated Choices Program to organizacja non-profit 501(c)(3), która zapewnia edukację związaną z żywnością, umożliwiając uczniom i członkom społeczności uznanie znaczenia i odpowiedzialności za podejmowanie świadomych decyzji dotyczących żywności, budując zdrowszą i bardziej zrównoważoną przyszłość dla wszystkich.”*¹⁰⁶ Wirtualne pakiety dydaktyczne, takie jak quizy, filmy edukacyjne, wsparcie do prowadzenia dyskusji skierowane są do osób uczniowskich powyżej 12 roku życia.

W ramach naszej współpracy z placówkami edukacyjnymi, osobami nauczycielskimi, oferujemy osobom uczniowskim szkół podstawowych dostęp do edukacyjnych filmów i materiałów. Program ten koncentruje się na systemach żywnościowych, wpływie produkcji żywności na klimat, bioróżnorodność oraz efektywności produkcji żywności pochodzenia zwierzęcego. Dodatkowo, osoby uczniowskie mają możliwość przekładania zdobytej wiedzy na praktyczne działania poprzez uczestnictwo w quizach oraz pracach grupowych, które pozwalają na pogłębienie zrozumienia tematu i rozwijanie umiejętności współpracy oraz krytycznego myślenia. Wprowadzanie tych dynamicznych, interaktywnych elementów edukacyjnych ma na celu stymulowanie zaangażowania osób uczniowskich oraz umożliwienie im aktywnego uczestnictwa w procesie nauki.

Edukacja zdrowotna powinna uwzględnić zawarcie w sobie istniejących już programów i projektów, które w kompleksowy sposób angażują osoby uczniowskie w tematykę systemów

¹⁰⁵ <https://aktion-pflanzenpower.de/>

¹⁰⁶ <https://www.ecprogram.org/>

żywnościowych, ich struktury oraz wpływu na zdrowie i środowisko. Przykładem jest projekt realizowany w Polsce przez Green REV Institute przy współpracy z kanadyjskim partnerem Educated Choices Program.

6.c. Dokumenty i reportaże dla zdrowia

Green REV Institute jest twórcą trzech reportaży: “Wegańska Warszawa”¹⁰⁷ (2021), “Posłuchaj wegańskich biznesów”¹⁰⁸ (2022) i “Katastrofa na talerzu”¹⁰⁹ (2023). Reportaże w kompleksowy sposób nawiązują do dzisiejszych wyzwań w systemie żywnościowym. Przedstawienie aktualnych wyzwań w systemie żywnościowym w formie filmów może pomóc osobom uczniowskim zrozumieć złożone relacje i potrzebę kompleksowego podejścia. Uwzględnienie poruszonych w reportażach tematów może wzbogacić program nauczania o realne przykłady i dobre praktyki.

Reportaże poprzez przedstawienie różnorodnych perspektyw w tematyce systemów żywnościowych, praw człowieka, praw osób uczniowskich, zdrowia oraz środowiska, mogą inspirować do szerszych dyskusji i wspierać umiejętności krytycznego myślenia. Jednocześnie są źródłem wzmacniania świadomości w zakresie globalnych wyzwań, w tym w zakresie zdrowia i budowania empatii.

“Wegańska Warszawa” to opowieść o ludziach, którzy prowadzą etyczne, wegańskie biznesy w Warszawie. Bohaterami i bohaterkami są twórcy i założycielki: Roślinnego Qurczaka, Słusznej Strawy, Lokal Vegan Bistro, Youmiko Vegan Sushi.

“Posłuchaj Wegańskich Biznesów” to dokument, który pokazuje polski rynek zdrowej, wegańskiej żywności w Polsce. Bohaterami i bohaterkami filmu są przedstawiciele: “Listny Cud”: Matylda Szyrle, Izabela Zięcina; “Polsoja” i “Well Well”: Katarzyna Gębala, Piotr

¹⁰⁷ <https://youtu.be/BbgPgg1on6I?si=c5QsSEniGtuMLl0R>

¹⁰⁸ https://youtu.be/_JI0knJEGy8?si=mOfNyLqkf46hdnne

¹⁰⁹ <https://youtu.be/WvO1f6eH4Bg?si=GjnlbHOGHAVpfV4T>

Poniński; "It's Bean": Paulina Barros, Kasia Siczek; "Yoush": Artur Wiktor, Zbyszek Skwarski i "FoodTech ac.": Piotr Grabowski, Michał Piosik.

"Katastrofa na Talerzu" jest najnowszym dokumentem, który przedstawia mapę kosztów współczesnej produkcji żywności i jednocześnie pokazuje rozwiązania dla naszych talerzy. Bohaterowie i bohaterki to: Posłanka do Parlamentu Europejskiego dr. Sylwia Spurek, Posłanka na Sejm X kadencji Dorota Łoboda, Prof. Piotr Skubała, Radny Dzielnicy Białołęka m.st. Warszawy Filip Pelc, Marzena Wichniarz, Rodzice dla Klimatu, Szymon Żugaj, aktywista, Green REV Institute, Anna Żuchniewicz, Fundacja Onkologiczna Rakiety, Roman Głodowski, Prezes i Założyciel Stowarzyszenie Nasz Bóbr, Morgan Janowicz, Koordynatorka ds. Partnerstwa Green REV Institute.

Podstawa programowa przedmiotu "Edukacja zdrowotna" powinna opierać się na holistycznym podejściu do zdrowia, łącząc wiedzę o żywności, odżywianiu, zdrowiu i środowisku. Integracja filmów dokumentalnych w program nauczania, prezentujących rozległe perspektywy na omawiane tematy, znacząco może przyczynić się do zwiększenia spójności oraz efektywności edukacyjnej.

7. Podsumowanie i zakończenie

Podsumowując nasze pismo i rekomendacje chcemy wskazać na najważniejsze elementy związane z edukacją zdrowotną w nawiązaniu do systemów żywnościowych w oparciu o program Roślinnej Szkoły:

- Wprowadzenie w szkołach praktycznej edukacji żywieniowej, tworzenie przyszkolnych ogrodów warzywno-edukacyjnych i roślinnych warsztatów kulinarnych, uczenie szacunku do żywności, środowiska i praw zwierząt.
- Współpraca z dietetyczkami/kami, edukacja kadry nauczycielskiej oraz personelu stołówek w zakresie tworzenia jadłospisów na podstawie aktualnych zaleceń zdrowego żywienia oraz przeciwdziałania marnowaniu żywności.

- Promocja diety roślinnej, organizowanie spotkań w szkołach, lokalnych centrach aktywności, bibliotekach, domach kultury.
- Włączenie w zieloną transformację głosu lokalnych społeczności, rodziców, opiekunek/ów, osób uczących się, mieszkanek/ńców, żeby tworzyć wspólnotę dla zdrowej, lokalnej i roślinnej żywności.
- Rozwój rolnictwa wspieranego przez lokalną społeczność; pomoc merytoryczna, techniczna i finansowa ze strony samorządów. Współpraca lokalnych instytucji publicznych z lokalnymi rolniczkami/kami.
- Wprowadzenie zielonych zamówień publicznych dla produktów spożywczych zamawianych w szkołach. Stawiamy na żywność wysokiej jakości, lokalną, sezonową, o dużej zawartości składników odżywczych, od certyfikowanych producentów.
- Zagwarantowanie pełnego dostępu do zdrowych, roślinnych i pełnowartościowych posiłków w każdej szkole i każdego dnia (bez konieczności okazania zaświadczenia lekarskiego).

Podziękowania

W imieniu Green REV Institute bardzo dziękujemy za możliwość przesłania rekomendacji w ramach prac nad nowym przedmiotem szkolnym pn. edukacja zdrowotna. Bardzo doceniamy działania podejmowane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Zdrowia oraz Ministerstwo Sportu i Turystyki na rzecz zdrowia człowieka, w tym w zakresie zdrowego odżywiania. Podkreślamy edukacja zdrowotna to nie tylko lekcje budujące świadome osoby konsumentki i obywateli, obywatelki dla transformacji żywności w kierunku systemów roślinnych. To także wzmacnianie i budowanie standardów placówek edukacyjnych jako zdrowego, zrównoważonego otoczenia żywności.

Mamy nadzieję, że nasze propozycje zostaną uwzględnione w projekcie nowego przedmiotu szkolnego. Pozostajemy do pełnej dyspozycji.

Zespół Green REV Institute

Morgan Janowicz, Koordynatorka ds. Partnerstwa, Green REV Institute

Anna Spurek, COO Green REV Institute